

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Υπόθεση

ΠΓ.

Κατά Ελλάδα

(121/1996/740/939)

ΑΠΟΦΑΣΗ

Στρασβούργο 25 Νοεμβρίου 1997

Η παρούσα απόφαση πρόκειται να υποβληθεί σε συστακτική αναθεώρηση πριν αναπαραχθεί στην τελική της μορφή στην "Συλλογή Νομολογίας 1997 (Reports of Judgements and Decisions 1997)". Την συλλογή αυτή μπορεί να την αποκτήσει κανείς από του εκδότη Carl Heymanns Verlag KG (Luxemburger Strasse 449, D-50939 Köln), ο οποίος θα φρουτίσει για την διάθεσή της σε συνεργασία με τους αντιπροσώπους για ορισμένες χώρες όπως αναγράφεται στο επόμενο φύλλο.

Κατάλογος Αντιπροσώπων

Βέλγιο: Etablissements Emile Bruylant (rue de la Règence 67, B-1000 Βρυξέλλες).

Λουξεμβούργο: Librairie Promoculture (14, rue Dechscher (place de Paris), B.P. 1142, L-1011 Λουξεμβούργο-Gare).

Κάτω Χώρες (The Netherlands): B.U. Juridische Boekhandel & Antiquariaat A. Jongbloed & Zoon (Noordeinde 39, NL-2514 GC's-Gravenhage).

ΑΠΟΦΑΣΗ ΠΓ. ΤΗΣ 25ης ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1997

ΠΕΡΙΛΗΨΗ (Υποσημείωση Νο 1: η παρούσα περίληψη ΠΓ.

Γραμματείας δεν δεσμεύει το Δικαστήριο)

Απόφαση εκδοθείσα από Τμήμα του Δικαστηρίου

Γραφείο Μεταφράσεων Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα
Bureau des Traductions du Ministère des Affaires Etrangères de la République
Hellénique, Athènes.
Hellenic Republic, Ministry of Foreign Affairs, Translations Office, Athens.

Ελλάδας - καταδίκη αξιωματικού σχετικά με το αδίκημα της περιύβρισης του στρατού (Άρθρο 74 του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα).

I. ΑΡΘΡΟ 10 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

A. Εάν υπήρξε "επέμβαση" επί των δικαιωμάτων του αιτούντος βάσει του Άρθρου 10

Δεν απετέλεσε αντικείμενο αμφισβήτησης το γεγονός ότι η καταδίκη και η τιμωρία του αιτούντος απετέλεσαν "επέμβαση" επί του δικαιώματός του που αφορά την ελευθερία έκφρασης.

B. Εάν η επέμβαση ήταν "προδιαγεγραμμένη από το νόμο".

Το Άρθρο 74 του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα ήταν επαρκώς επακριβές - και θα έπρεπε να είναι σαφές στον αιτούντα ότι διέτρεχε τον κίνδυνο να υποστεί ποινικές κυρώσεις - δηλαδή η επέμβαση ήταν "προδιεγεγραμμένη από το νόμο".

Γ. Εάν με την επέμβαση επιδιώκετο "νόμιμος σκοπός".

Η αποτελεσματική στρατιωτική άμυνα απαιτεί την διατήρηση του δέοντος μέτρου πειθαρχίας στις ένοπλες δυνάμεις - η επέμβαση είχε ως στόχο της, εν πάση περιπτώσει, τους νόμιμους σκοπούς της προστασίας της εθνικής και δημόσιας ασφάλειας.

Δ. Εάν η επέμβαση "ήταν αναγκαία σε μία δημοκρατική κοινοβία"

Οι αρχές που αναδύονται από την νομολογία του Δικαστηρίου επανεξετέθησαν.

Το Άρθρο 10 εφαρμόζεται στο στρατιωτικό προσωπικό όπως σε όλα τα άλλα πρόσωπα εντός του χώρου δικαιοδοσίας των Συμβαλλομένων Κρατών - παρ' όλη αυτά πρέπει το Κράτος να

Έχει το ελεύθερο δικαίωμα να επιβάλλει περιορισμούς στην περίπτωση κατά την οποία υφίσταται πραγματική απειλή κατά της στρατιωτικής πειθαρχίας - αλλιά όμως δεν έχουν το δικαίωμα οι εθνικές αρχές να βασίζονται επί τέτοιων καυόνων προς του σκοπό της ματαιώσεως της έκφρασης χυμών, ακόμη και εάν αυτές κατευθύνονται κατά του στρατού ως θεσμού.

Στην παρούσα περίπτωση ο αιτών φρόντισε να παραδοθεί μία επιστολή στον διοικητή του την οποία ο τελευταίος είχε θεωρήσει προσβλητική για τις ένοπλες δυνάμεις - είναι αληθές ότι η επιστολή περιείχε ορισμένες σκληρές και πέραν των συνηθων ορίων παρατηρήσεις - όμως, αυτές οι παρατηρήσεις έγιναν μέσα στα πλαίσια μίας γενικής και μακράς συζητήσεως επικριτικής για την στρατιωτική ζωή και του στρατό ως θεσμό - η επιστολή δεν δημοσιεύθηκε από του αιτούντα ούτε διαδόθηκε σε ευρύ ακροατήριο - δεν περιείχε οποιεσδήποτε ύβρεις απευθυνόμενες είτε κατά του λήπτου της επιστολής είτε κατά οποιουδήποτε άλλου προσώπου - η αντικειμενική επίπτωση επί της στρατιωτικής πειθαρχίας ήταν ασήμαντη - η δίωξη και η καταδίκη του αιτούντος δεν αποτελούν στοιχεία αναγκαία σε μία δημοκρατική κοινωσία.

Συμπέρασμα: παράβαση (12 ψήφοι έναντι 8).

II. ΑΡΘΡΟ 7 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

Τα επιχειρήματα του αιτούντος στην περίπτωση αυτή συμπίπτουν με εκείνα τα οποία τέθηκαν προς υποστήριξη του ισχυρισμού ότι η καταδίκη και η τιμωρία του δεν ήσαν "προδιαγεγραμμένες από το νόμο" - το δικαστήριο επικαλείται τις περί του αντιθέτου διαπιστώσεις του και κρίνει ότι δεν υπήρξε παράβαση του Άρθρου 7.

Συμπέρασμα: ουδεμία παράβαση (ομόφωνα).

ΠΡ. ΑΡΘΡΟ 50 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

Αποζημίωση: δεν αποδείχθηκε αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της παράβασης του Άρθρου 10 και της υποστηριζόμενης ζημίας.

Δαπάνες και έξοδα: εκδόθηκε απόφαση επί δικαίας βάσεως.

Συμπέρασμα: το εναχόμενο Κράτος θα καταβάλει το προσδιορισθέν ποσό στον αιτούντα αναφορικά με δαπάνες και έξοδα (17 ψήφοι έναντι 3).

Η ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ ΑΦΟΡΑ ΤΑ ΕΞΗΣ:

6.11.1980, Sunday Times κατά Ηνωμένου Βασιλείου (No 1),
19.12.1994. Vereinigung demokratischer Soldaten Österreichs
and Gubi κατά Αυστρίας, 26.9.1995. Vogt κατά Γερμανίας.

Επί της υποθέσεως Π.Γ. κατά Ελλάδα

[Υποσημείωση Γραμματέως No 1: Η υπόθεση φέρει αριθμό 121/1996/740/939. Ο πρώτος αριθμός αντιπροσωπεύει την σειρά της υποθέσεως στον κατάλογο υποθέσεων που παραπέμφθηκαν στο Δικαστήριο κατά το συγκεκριμένο έτος (ο δεύτερος αριθμός). Οι τελευταίοι δύο αριθμοί υποδηλώνουν την σειρά της υποθέσεως στον κατάλογο υποθέσεων που παραπέμφθηκαν στο Δικαστήριο από της συστάσεώς του και στον κατάλογο των αντιστοίχων σχετικών αιτήσεων προς την Επιτροπή].

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, συνεδριάζουν, σύμφωνα με το Άρθρο 51 του Οργανισμού του Δικαστηρίου Α [Υποσημείωση Γραμματέως No 2: ο Οργανισμός του Δικαστηρίου Α ισχύει για όλες τις υποθέσεις που παραπέμπονται στο Δικαστήριο πριν από την έναρξη ισχύος του Πρωτοκόλλου No 9 (1η Οκτωβρίου 1994) και μετά ταύτα μόνο

επί των υποθέσεων που αφορούν Κράτη που δεν δεσμεύονται από αυτό το Πρωτόκολλο] ως Μείζου Τμήμα συσχείμενο από τους ακόλουθους δικαστές:

Κύριος R. RYSSDAL, Πρόεδρος,

Κύριος R. BERNHARDT,

Κύριος F. GOLCUKLU,

Κύριος L-E. PETTITI,

Κύριος B. WALSH,

Κύριος R. MACDONAD,

Κύριος C. RUSSO,

Κύριος A. SPIELMANN,

Κύριος Ν. ΒΑΛΤΙΚΟΣ,

Κύριος I. FOIGHEL,

Κύριος R. REKKANEN,

Κύριος Α.Ν. ΛΟΪΖΟΥ,

Κύριος J.M. MORENILLA,

Sir JOHN FREELAND,

Κύριος L. WILDHABER,

Κύριος P. JAMBREK,

Κύριος K. JUNGWIERT,

Κύριος U. LOHMUS,

Κύριος J. CASADEUALL,

Κύριος U. BUTKEUYTCH,

και επίσης από τον Κύριο H. PETZOLD, Γραμματέα και του

Κύριο P.J. MAHONEY, Αναπληρωτή Γραμματέα.

Έχοντας συσχεφθεί κεκλεισμένων των θυρών την 26η Ιουνίου, την 29η Αυγούστου και την 24η Οκτωβρίου 1997, εκδίδει την ακόλουθη απόφαση, η οποία ελήφθη κατά την τελευταία αυτώρω

ημέρα:

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

1. Η υπόθεση παραπέμφθηκε στο Δικαστήριο από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ("η Επιτροπή") την 16η Σεπτεμβρίου 1996, εντός της τρίμηνης προθεσμίας που προβλέπεται στο Άρθρο 32 παράγραφος 1 και στο Άρθρο 47 της Σύμβασης για την προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των θεμελιωδών Ελευθεριών ("η Σύμβαση"). Έχει την προέλευσή της σε μία αίτηση (No 24348/94) κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας που υποβλήθηκε στην Επιτροπή βάσει του Άρθρου 25 από έναν Έλληνα υπήκοο, του Κύριο Π.Γ., την 17η Μαρτίου 1994.

Το αίτημα της Επιτροπής αναφερόταν στα Άρθρα 44 και 48 και στην δήλωση με την οποία η Ελλάδα αυεχυνόριζε την υποχρεωτική δικαιοδοσία του Δικαστηρίου (Άρθρο 46). Το αντικείμενο του αιτήματος ήταν να εκδοθεί απόφαση ως προς το εάν τα πραγματικά γεγονότα της υποθέσεως απεκάθιπταν αθέτηση εκ μέρους του εναχομένου Κράτους των υποχρεώσεών του βάσει των Άρθρων 7 και 10 της Σύμβασης.

2. Σε απάντηση προς τις ερωτήσεις που υποβλήθηκαν σύμφωνα με το Άρθρο 33 παράγραφος 3 (δ) του Οργανισμού του Δικαστηρίου Α, ο αιτών δήλωσε ότι επιθυμούσε να συμμετάσχει στις διαδικασίες και όρισε τον δικηγόρο που θα του εκπροσωπούσε (Άρθρο 30). Στο δικηγόρο δόθηκε η άδεια από τον Πρόεδρο να χρησιμοποιήσει την Ελληνική γλώσσα (Άρθρο 27 παράγραφος 3).

3. Το Τμήμα το οποίο επρόκειτο να συσταθεί περιελάμβανε αυτεπαγγέλτως του Κύριο Ν. Βαϊτικό, εκλεγμένο δικαστή

Ελληνικής υπηκοότητας (Άρθρο 43 της Σύμβασης), και του Κύριου R. Rysdal, Πρόεδρο του Δικαστηρίου (Άρθρο 21 παράγραφος 4 (β)). Την 17η Σεπτεμβρίου 1996, παρουσία του Γραμματέως, ο Πρόεδρος ανακοίνωσε μετά από σχετική κλήρωση τα ονόματα των άλλων επτά μελών, ήτοι του Κυρίου L.E. Pettiti, του Κυρίου B. Walsh, του Κυρίου R. Pekkanen, του Κυρίου A.N. Λοίζου, του Κυρίου L. Wildhaber, του Κυρίου K. Jungwiert και του Κυρίου J. Casadevall (Άρθρο 43 εν τέλει της Σύμβασης και Άρθρο 21 παράγραφος 5).

4. Ως Πρόεδρος του Τμήματος (Άρθρο 21 παράγραφος 6), ο Κύριος Rysdal, ευεργών μέσω του Γραμματέως, συυνευοήθηκε με του Αυτιπρόσωπο της Ελληνικής Κυβερνήσεως ("η Κυβέρνηση"), του δικηγόρο του αιτούντος και του Εκπρόσωπο της Επιτροπής επί του θέματος της οργανώσεως της διαδικασίας (Άρθρο 37 παράγραφος 1 και 38). Δυσάμει της σχετικής προδικαστικής απόφασης που εκδόθηκε, ο Γραμματέας έλαβε το υπόμνημα της Κυβερνήσεως την 20 Μαρτίου 1997. Δεν ελήφθη υπόμνημα από του αιτούντα εντός της προθεσμίας που τέθηκε από του Πρόεδρο του Τμήματος. Ένα έγγραφο που εξέθετε τα αιτήματα του αιτούντος για την δικαία ικανοποίησή τους βάσει του Άρθρου 50 ελήφθη στην γραμματεία την 26η Μαΐου 1997. Ο Εκπρόσωπος της Επιτροπής δεν απήυτησε εχγράφως.

5. Την 21η Μαρτίου και την 2 Απριλίου 1997 η Επιτροπή προσεκόμισε ορισμένα έγγραφα που περιείχοντο στου φάκελο επί της διαδικασίας που συνεχίζετο ενώπιού της, καθώς τούτο ζητήθηκε από του Γραμματέα μετά από οδηγίες του Προέδρου.

6. Σύμφωνα με την απόφαση του Προέδρου, η συζήτηση έλαβε

χώρα δημοσία στο Μέγαρο Ευρωπαϊκών Δικαιωμάτων, στο Στρασβούργο, την 24η Ιουνίου 1997. Το Δικαστήριο είχε διαβασάγει μία προπαρασκευαστική συνεδρίαση εκ των προτέρων.

Τα κάτωθι πρόσωπα εμφανίσθηκαν ενώπιον του Δικαστηρίου:

(α) για την Κυβέρνηση

Κύριος Π. Γεωργακόπουλος, Πρόεδρος του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, Εντεταλμένος Εκπρόσωπος από τον Αντιπρόσωπο, Κύριος Β. Κυριαζόπουλος, Δικαστικός Αντιπρόσωπος του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, Σύμβουλος

(β) για την Επιτροπή

Κύριος Α. Λουκαΐδης, Εντεταλμένος Εκπρόσωπος

(γ) για τον αιτούντα

Κύριος Ιηπ. Μυλωνάς, του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών, Δικαστικός Πληρεξούσιος.

Το Δικαστήριο άκουσε τις αγορεύσεις των Κυρίων Λουκαΐδη, Μυλωνά και Γεωργακοπούλου.

7. Μετά από συσκέψεις που έλαβαν χώρα την 26η Ιουνίου 1997, το Τμήμα παραιτήθηκε από την αρμοδιότητά του υπέρ ενός μείζονος Τμήματος (Άρθρο 51).

Το Μείζον Τμήμα που επρόκειτο να συσταθεί συμπεριελάμβανε αυτεπαγγέλτως τον Κύριο Ryszard, Πρόεδρο του Δικαστηρίου, τον Κύριο R. Bernhardt, Αντιπρόεδρο, και τα άλλα μέλη (βλέπε ανωτέρω παράγραφο 3) και τους αναπληρωτές δικαστές (ήτοι τον Κύριο I. Foighel, τον Κύριο R. Macdonald, τον Κύριο F. Gölcüklü και τον Κύριο A. Spielmann) του Τμήματος το οποίο είχε παραιτηθεί από την δικαιοδοσία του [Άρθρο 51 παράγραφος 2 (α) και (β)]. Την 3η Ιουλίου 1997, παρουσία

του Γραμματέως, ο Πρόεδρος έβγαλε από την κληρωτίδα τα ονόματα επτά επιπροσθέτων δικαστών, ήτοι τα ονόματα των Κυρίων C. Russo, J.M. Morenilla, Sir John Freeland, P. Jambrek, U. Löhmus, U. Butkevych και U. Toumanou.

Ο Κύριος Toumanou λόγω κωλύματος δεν συμμετέσχε στην εξέταση της υποθέσεως.

8. Την 3η Ιουλίου 1997 η Κυβέρνηση υπέβαλε ένα περαιτέρω έγγραφο, έχοντας λάβει άδεια προς τούτο από τον Πρόεδρο κατά την συζήτηση.

9. Έχοντας λάβει γνώση της συμφωνίας του Αντιπροσώπου της Κυβερνήσεως, του Ευτεταθμένου Εκπροσώπου της Επιτροπής και του αιτούντος, το Δικαστήριο απεφάσισε την 29η Αυγούστου 1997 ότι η εξέταση της υποθέσεως θα συνεχιζόταν χωρίς την επανέναρξη της προφορικής διαδικασίας (Άρθρο 26).

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

I. ΤΑ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΕΩΣ

A. Ιστορικό της υποθέσεως

10. Ο αιτών ήταν στρατολογηθείς δόκιμος έφεδρος αξιωματικός με τον βαθμό του ανθυπολοχαγού.

11. Κατά την διάρκεια της στρατιωτικής του υπηρεσίας, ο αιτών υποστήριξε ότι ανεκάλυψε αριθμό περιπτώσεων καταχρηστικής συμπεριφοράς που διεπράχθησαν κατά κληρωτών και ήρθε σε σύγκρουση, ως εκ τούτου, με τους ανωτέρους του. Κινήθηκε ποινική και πειθαρχική διαδικασία εναντίου του. Η πρώτη διαδικασία κατέληξε στην αθώωσή του. Όμως του επιβλήθηκε πειθαρχική ποινή με αποτέλεσμα να υποχρεωθεί να υπηρετήσει πρόσθετη θητεία στο στράτευμα.

12. Την 30 Απριλίου 1989 ο αιτών έλαβε εικοσιτετράωρη

άδεια. Δεν επέστρεψε στην μονάδα του μετά την λήξη της. Κηρύχθηκε λιποτάκτης την 6η Μαΐου 1989 και κινήθηκε ποινική διαδικασία εναντίων του.

13. Την 4η Μαΐου 1989 ο αιτών απέστειλε επιστολή στον διοικητή της μονάδας του μέσω ενός οδηγού ταξί.

14. Η επιστολή έχει ως ακολούθως:

"ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΔΗΛΩΣΗ

Μετά από στρατιωτική υπηρεσία δύο ολόκληρων ετών ως έφεδρος δόκιμος αξιωματικός, είμαι υποχρεωμένος να σας πληροφορήσω ότι αυτιτίθεμαι στην παράταση της στρατιωτικής μου υπηρεσίας μετά από ποινή που επιβλήθηκε εναντίου μου διότι υπερασπίσθηκα τα δικαιώματα στρατιωτών. Κρίνοντας από την μέχρι τώρα πείρα μου, πιστεύω ότι η ποινή αυτή επιβλήθηκε ως μέρος μίας γενικής προσέγγισης που αποσκοπούσε να καταπνίξει τόσο την ελευθερία της προσωπικότητας όσο και την υπεράσπιση/κατοχύρωση των συνταγματικών δικαιωμάτων και της προσωπικής ελευθερίας. Εκτός από το προσωπικό κόστος, πιστεύω γενικά ότι η επιβολή ποινής σε νεαρούς στρατιώτες είναι απαράδεκτη και αντισυνταγματική, πολλώ μάλλον όταν αυτή η ποινή σχετίζεται με τον αγώνα των νέων ανθρώπων για σεβασμό έναντι των ιδεολογικών-κοινωνικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων του λαού και (με του αγώνα τους) να υπερασπισθούν την προσωπικότητά τους έναντι των εξευτελισμών του στρατιωτικού μηχανισμού. Έχοντας διατηρήσει επί χρονικό διάστημα 24 μηνών μία αγνωστική στάση και μία συνειδητή θέση επί του θέματος αυτού, επιθυλώ να επιστρέψω στο δικαίωμά μου, το οποίο αποτελεί επίσης και καθήκον, να εμπεδώσω την κοινωνική δικαιοσύνη και

ειρήνη, τώρα περισσότερο παρά ποτέ, και έχοντας πλήρη συνείδηση των ευεργειών μου οι οποίες επιτακτικά υπαγορεύονται σε μένα μέσα στα πλαίσια των συμφερόντων της κοινότητας, δια του παρόντος να ΔΗΛΩΣΩ:

Ότι ο στρατός αποτελεί μηχανισμό που είναι αντίθετος προς τον άνθρωπο και την κοινότητα και, ως εκ της φύσεώς του, αντίθετος προς την ειρήνη.

Είμαι τώρα απόλυτα σίγουρος ότι η διαδικασία της στρατιωτικής υπηρεσίας είναι υπεύθυνη για εγκλήματα και επιθετικότητα στην κοινότητα διότι έχει δημιουργήσει μία ψυχολογία βίας, καταλύοντας με αυτόν του τρόπο κάθε ηθική και ψυχολογική αντίσταση έναντι της βίας. Ο στρατός παραμένει ένας εγκληματικός και τρομοκρατικός μηχανισμός ο οποίος, με την δημιουργία μίας ατμόσφαιρας εκφοβισμού που με την καταρράκωση της πνευματικής ευημερίας της προοδευτικής νεολαίας, σαφώς αποσκοπεί στην μεταμόρφωση ατόμων σε απλά εξαρτήματα ενός κυριαρχικού μηχανισμού ο οποίος φθείρει την ανθρώπινη φύση και μετατρέπει τις ανθρώπινες σχέσεις από σχέσεις φιλίας και αγάπης σε σχέσεις εξάρτησης μέσω μίας ιεράρχησης τρόμου που καθοδηγείται από ένα ανελεύθερο και καταπιεστικό συγκρότημα ισχυόντων διαταχμάτων (No 20-1), φακέλων πολιτικών πεποιθήσεων, κτλ. Η αλήθεια είναι ότι οι συνθήκες διαβίωσης στο στράτευμα είναι απαράδεκτες μέχρι του σημείου να καθίστανται καταστρεπτικές και η οποιαδήποτε υγιής μορφή αντίστασης και η οποιαδήποτε προσπάθεια για διάλογο αποτελούσαν αντικείμενο δίωξης και άχονται ανυπεράσπιστες ενώπιον της στρατιωτικής δικαιοσύνης, ενός επικίνδυνου θεσμού ο οποίος θα έπρεπε να

καταρχηθεί. Όλα αυτά συμβαίνουν παρά τις εκλογικές εξαγγελίες του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας αναφορικά με του σεβασμό της προσωπικότητας των στρατιωτών. Στην πραγματικότητα το Υπουργείο συμμετέχει σε αυτές τις καταπιεστικές διαδικασίες και τις ευθαρρύνει. Με αυτό το μέσου διαμαρτυρίας, εχώ και όλοι οι νέοι οι οποίοι υιώθουν να έχουν μία βαθειά αίσθηση αδικίας διότι η ζωή τους έχει καταρρακωθεί, ΜΑΧΟΜΕΘΑ:

Για να σταματήσουν όλες οι μορφές δίωξης εκείνων οι οποίοι έχουν συμμετάσχει σε διαδικασίες για την προώθηση της κοινοτικής δικαιοσύνης, της ειρήνης και του δικαιώματος να έχουν γνώμη επί θεμάτων τα οποία αφορούν τις ζωές τους - για το Υπουργείο να έχει την πολιτική βούληση να ελέγχει με ουσιαστικό τρόπο την στρατιωτική εξουσία και να διώξει εκείνους οι οποίοι είναι πραγματικά υπεύθυνοι χι'αυτού του αυταρχισμού, αντί να τους καλύπτει συστηματικά - για την Πολιτεία να καθιερώσει μια για πάντα κάθε σεβασμό για τις πρωτοβουλίες και τις κοινοτικές επιλογές των νέων ανθρώπων, καταρχώντας όλες τις ποινές έτσι ώστε να προωθηθούν αυτά τα ιδεώδη. Δεν θα πρέπει να αρκείται στο "σοσιαλιστικό λεξιλόγιο" και μετά να ακολουθεί την πολιτική της εξόυτωσης - να δηλώσουμε ότι η εξαφάνιση αυτών των αυταρχικών θεσμών αποτελεί ζήτημα πολυπλευρου και μακρού αχώνα σε προσωπικό, πολιτικό και κοινοτικό επίπεδο - να θέσουμε τέλος στις διακρίσεις την ευνοιοκρατία και την εξάρτηση διότι όλα αυτά αποτελούν μεθόδους που χρησιμοποιούνται από διεφθαρμένα όργανα.

Έτσι, έχοντας περάσει μέσα από αυτήν την πείρα, ανέπτυξα

μία ελεύθερη συνείδηση η οποία με εμποδίζει από το να συμμετέχω και να καταστώ συνένοχος σε αυτήν την εγκληματική διαδικασία, τόσο στην λειτουργία της όσο και στην δομή της, και αρνούμαι από τώρα και στο εξής να φορέσω την στολή μου κάτω από αυτές τις συνθήκες. Εάν την φορέσω, νοιώθω ότι θα υπεισέλθω σε μία κρίση συνειδήσεως η οποία είναι αντίθετη στην φύση μου και τις πεποιθήσεις μου ως ανθρώπου που έχει ανατραφεί με φιλελεύθερες ιδέες. Εμείς, η νέα γενιά, θα αντισταθούμε σε οποιαδήποτε απόπειρα να φορτωθούμε με αδυναμίες και να καταστούμε οχήματα του στρατιωτικού κατεστημένου. Για του λόγου αυτό η στάση μου δεν μπορεί νόμιμα να θεωρηθεί ότι αποτελεί λιποταξία ή ανυπακοή, διότι πηγάζει από θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα και είναι σύμφωνη με τις διατάξεις του Ελληνικού Συντάγματος. Θεωρώ ότι παραμένω πολίτης και ελεύθερος άνθρωπος ο οποίος επιζήτησε να παραμείνει αληθής ενώπιου της συνείδησής του και της ελεύθερης βούλησής του που πηγάζει από αυτήν. Επίσης θεωρώ ότι η στάση μου και η έκφραση της διαμαρτυρίας μου ενάντια σ' αυτόν τον εξευτελισμό αποτελεί την πλήρου γνήσια έκφραση αλληλεγγύης προς τους αντιρρησίες συνείδησης και υποστήριξης σε αυτούς διότι πιστεύω σταθερά ότι αυτός είναι ο τρόπος με τον οποίο ο αγώνας για κοινωνική απελευθέρωση και ειρήνη επιτελείται".

15. Ένας συάδελφος έφεδρος αξιωματικός κατέθεσε ενώπιου του μονίμου στρατοδικείου Ιωαννίνων (βλέπε παρακάτω παράγραφο 17) ότι ο αιτών του έδωσε αντίγραφο της επιστολής την 10 Μαΐου 1989. Δεν υποστηρίχθηκε ότι οποιαδήποτε περαιτέρω αντίτυπα κυκλοφόρησαν.

B. Η ποινική διαδικασία κατά του αιτούντος

16. Υιοθετώντας την άποψη ότι το περιεχόμενο της επιστολής απετέλεσε προσβολή κατά των Ευόπλων Δυνάμεων, ο Διοικητής άσκησε περαιτέρω ποινική δίωξη κατά του αιτούντος βάσει του Άρθρου 74 του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα (βλέπε παράγραφο 25 κατωτέρω).

17. Την 12η Μαΐου 1989 ο αιτών εμφανίσθηκε ενώπιου του ανακριτή, μέλος του δικαστικού σώματος του στρατού, ο οποίος του προφυλάκισε με την κατηγορία της λιποταξίας.

1. Διαδικασία ενώπιου του Διαρκούς Στρατοδικείου.

18. Ο αιτών δικάσθηκε την 27η Ιουλίου 1989 από το Διαρκές Στρατοδικείο Ιωαννίνων επί των κατηγοριών της λιποταξίας και της προσβολής του στρατεύματος.

Κατά την έναρξη της δίκης η υπεράσπιση προσέβαλε την συνταγματικότητα της δεύτερης κατηγορίας βασιζόμενη πάνω στον λόγο ότι η σχετική ποινική διάταξη δεν αποτελούσε lex certa (βέβαιο νόμο) και ότι η έκφραση επικρίσεων δεν ήταν δυνατόν να θεωρηθεί ως περιύβριση. Αυτή η προκαταρκτική ένσταση απορρίφθηκε.

19. Κατά το τέλος της συζητήσεως ο Πρόεδρος του Δικαστηρίου διατύπωσε μία σειρά ερωτημάτων τα οποία τα μέλη του δικαστηρίου ήσαν υποχρεωμένα να επιλύσουν πριν λάβουν απόφαση για την ενοχή του αιτούντος. Τα ερωτήματα αναφορικά με την κατηγορία της προσβολής ήσαν τα ακόλουθα:

"(α) Διέπραξε ο κατηγορούμενος το αδίκημα της προσβολής του Ελληνικού Στρατεύματος όταν, την 10η Μαΐου 1989, ενώ ήταν δόκιμος έφεδρος αξιωματικός, απέστειλε μία δισέλιδη δακτυλογραφημένη προσωπική δήλωση στον διοικητή της μονάδας

Χ, η οποία περιήλθε εις γνώσιν του τελευταίου κατά την ίδια ημέρα και η οποία περιείχε, μεταξύ άλλων, τις ακόλουθες εκφράσεις οι οποίες ήσαν περιφρονητικές και προσβλητικές για το κύρος του στρατεύματος: '..... το στράτευμα αποτελεί μηχανισμό που αντιτίθεται στον άνθρωπο και την κοινωνία το στράτευμα παραμένει ένας εγκληματικός και τρομοκρατικός μηχανισμός ο οποίος, με την δημιουργία ατμόσφαιρας εκφοβισμού και με την καταρράκωση της πνευματικής ευημερίας της προοδευτικής νεολαίας, σαφώς αποσκοπεί στην μεταμόρφωση ανθρώπων σε απλά εξαρτήματα ενός κυριαρχικού μηχανισμού ο οποίος φθείρει την ανθρώπινη φύση και μετατρέπει τις ανθρώπινες σχέσεις από σχέσεις φιλίας και αγάπης σε σχέσεις εξάρτησης, μέσω μίας ιεράρχησης του τρόπου καθοδηγούμενης από ένα αυθελούθερο και καταπιεστικό συχρότητα ισχυούτων και διαρκών διαταχμάτων (No 20-1), φακέλων πολιτικών πεποιθήσεων, κτλ.'; Πράττοντας τούτο προσέβαλε εσκεμμένα το Ελληνικό Στράτευμα υπό την ιδιότητά του ως συσταγματικά κατοχυρωμένου θεσμού του Έθνους;

(β) [ο αιτών ευήρχησε] με την θανατωμένη αλλά καλόπιστη πεποίθηση ότι εμπλεκόταν σε μία επιτρεπτή επίκριση, σύμφωνα με το Άρθρο 14 του ισχύοντος Συστάγματος;"

20. Σε μία απόφαση που εκδόθηκε την ίδια μέρα το Δικαστήριο, ομόφωνα, απάντησε στο πρώτο ερώτημα καταφατικά και στο δεύτερο αρνητικά. Ο αιτών κηρύχθηκε ένοχος λιποταξίας και περιύβρισης του στρατεύματος. Λαμβάνοντας υπ' όψιν το γεγονός ότι ο αιτών ήταν αδικηματίας για πρώτη

φορά, το δικαστήριο του καταδίκασε σε φυλάκιση ενός έτους και οκτώ μηνών για το πρώτο αδίκημα και τριών μηνών για το δεύτερο αδίκημα και του επέβαλε συνοδική ποινή ενός έτους και δέκα μηνών.

2. Διαδικασία ενώπιον του Δευτεροβάθμιου Στρατοδικείου

21. Ο αιτών υπέβαλε έφεση ενώπιον του Δευτεροβάθμιου Στρατοδικείου η οποία συζητήθηκε την 5η Σεπτεμβρίου 1989. Σε απόφαση που εκδόθηκε την ίδια ημέρα το δικαστήριο ακύρωσε την καταδίκη του αιτούντος για λιποταξία. Όμως διατήρησε, με ψήφους τρεις έναντι δύο, την καταδίκη του για την προσβολή του στρατεύματος αφού απέρριψε την ένστασή του ότι η σχετική διάταξη ήταν αντίθετη προς το Σύνταγμα και, λαμβάνοντας υπ' όψιν ότι ο αιτών δεν είχε προηγούμενες καταδίκες, του καταδίκασε σε φυλάκιση τριών μηνών. Ο αιτών απολύθηκε αμέσως διότι ο χρόνος της προφυλάκισής του συμψηφίσθηκε με την ποινή του.

3. Διαδικασία ενώπιον του Αρείου Πάγου

22. Την 20 Σεπτεμβρίου 1989 ο αιτών υπέβαλε αναίρεση ενώπιον του Αρείου Πάγου επί ζητημάτων νομικών, με βάση του λόγου ότι το Άρθρο 74 του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα δεν είχε ορθά ερμηνευθεί και εφαρμοσθεί. Υπεστήριξε, μεταξύ άλλων, ότι η γενική επίκριση των Ευόπλων Δυνάμεων δεν μπορούσε να θεωρηθεί ότι αποτελεί περιύβριση. Υποστήριξε επιπροσθέτως ότι η εν λόγω διάταξη παρεβίαζε το Σύνταγμα εξ αιτίας της ασάφειάς της και δεν μπορούσε να θεωρηθεί ως *lex certa*, και επίσης ότι επέβαλλε αδικαιολόγητους περιορισμούς επί του δικαιώματος της ελευθερίας της έκφρασης.

23. Η αναίρεση του αιτούντος επί νομικών ζητημάτων

συνεζητήθη από ένα Τμήμα του Αρχείου Πάχου την 12η Μαρτίου 1991. Την 26η Ιουνίου 1991 το Τμήμα του Αρχείου Πάχου απεφάσισε να παραπέμψει την υπόθεση στην Ολομέλεια έχοντας σκεφθεί, με τρεις ψήφους έναντι δύο, ότι το Άρθρο 74 του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα δεν παρεβίαζε το Σύνταγμα και ότι είχε ορθά εφαρμοσθεί στην υπόθεση του αιτούντος.

24. Σε απόφαση που εκδόθηκε την 22 Σεπτεμβρίου 1993 η Ολομέλεια του Αρχείου Πάχου έκρινε ότι το Άρθρο 74 του Κώδικα επαρκώς στοιχειοθετούσε την αντικειμενική υπόσταση του αδικήματος, ήτοι την περιύβριση και την πρόθεση του υπαιτίου. Αναπτύσσοντας το σημείο αυτό, το δικαστήριο έκρινε ότι:

"η έννοια της 'περιύβρισης' περιλαμβάνει κάθε επίδειξη περιφρόνησης βλαπτικής για την εκτίμηση και την υπόληψη του προστατευόμενου αγαθού και για τον σεβασμό προς αυτό. Αυτό το αγαθό είναι οι Ένοπλες Δυνάμεις και, ποιά συγκεκριμένα όχι ο στρατός ξηράς ή η αεροπορία και το ναυτικό ατομικά, αλλά οι Ένοπλες Δυνάμεις εξ ολοκλήρου ως ιδέα και ως θεσμός στις οποίες έχει ανατεθεί η προάσπιση της ελευθερίας και της ανεξαρτησίας της χώρας και η αναγκαία εκπαίδευση των Ελλήνων οι οποίοι είναι ικανοί να φέρουν όπλα. Το Άρθρο 74 του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα δεν προσδιορίζει την φύση της περιύβρισης ούτε τον τρόπο και τα μέσα με τα οποία πραγματοποιείται η περιύβριση, καθώς δεν αποτελούσε πρόθεση του νομοθέτη να καταστήσει την προσβλητική συμπεριφορά ενός συγκεκριμένου είδους, ή την διάπραξή της με ένα συγκεκριμένο τρόπο, ή με συγκεκριμένα μέσα, ποινικό αδίκημα. Οποιαδήποτε περιύβριση του στρατεύματος από ένα

μέλος των Ενόπλων Δυνάμεων αποτελεί ποινικό αδίκημα. Τούτο δεν δημιουργεί την οποιαδήποτε αβεβαιότητα ως προς τα στοιχεία του αδικήματος. Οποιοσδήποτε περαιτέρω προσδιορισμός θα περιόριζε το πεδίο εφαρμογής της ποινικής απαγορεύσεως, πράγμα το οποίο δεν ήταν μέσα στις προθέσεις του νομοθέτη. Το Άρθρο 14 του Συντάγματος, το οποίο προστατεύει την ελευθερία της γνώμης, με κανένα τρόπο δεν παρεμποδίζει τον νομοθέτη από το να καταστήσει οποιαδήποτε περίπτωση περιούβρισης του στρατεύματος από ένα μέλος των Ενόπλων Δυνάμεων ποινικό αδίκημα. Η προστασία του Άρθρου 14 υπόκειται στους περιορισμούς που προβλέπονται από τον νόμο

Για τους λόγους αυτούς, η Ολομέλεια του Αρείου Πάγου υποστήριξε την καταδίκη του αιτούντος.

II. ΣΧΕΤΙΚΟ ΕΘΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

25. Το Άρθρο 14 παράγραφος 1 του Ελληνικού Συντάγματος προβλέπει:

"Κάθε ένας μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει προφορικά, γραπτά και διά του τύπου τους στοχασμούς του τηρώντας τους νόμους του Κράτους".

26. Το Άρθρο 74 του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα προβλέπει:

"Περιούβριση της σημαίας ή των Ενόπλων Δυνάμεων

Μέλος των Ενόπλων Δυνάμεων που προσβάλει την σημαία, τις Ένοπλες Δυνάμεις ή ένα έμβλημα της μονάδας του θα τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον έξη μηνών. Εάν πρόκειται για αξιωματικό, θα του αφαιρείται ο βαθμός του." (Προσοχή : μετάφραση από τα Αγγλικά).

27. Αντίστοιχο αδίκημα διαπραττόμενο από πολίτη ορίζεται

στο Άρθρο 181 του Ποινικού Κώδικα, το οποίο προβλέπει τα ακόλουθα:

Περιύβριση της αρχής και συμβόλων

1. Με φυλάκιση μέχρι δύο ετών τιμωρείται εκείνος ο οποίος:

α) περιυβρίζει δημοσίως του Πρωθυπουργό της χώρας, την Κυβέρνηση, το Ελληνικό Κοινοβούλιο, του Πρόεδρο του Κοινοβουλίου, τους αρχηγούς των πολιτικών κομμάτων που έχουν αναγνωρισθεί από τον Κανονισμό της Βουλής και τις δικαστικές αρχές,

β) περιυβρίζει ή, ως επίδειξη μίσους ή περιφρονησεως, καταστρέφει ή παραμορφώνει έμβλημα ή σύμβολο της Κυριαρχίας του Κράτους ή του Προέδρου της Δημοκρατίας.

2. Η άσκηση κριτικής αφ' εαυτής δεν θα αποτελεί περιύβριση αρχής."

28. Ένας νέος Στρατιωτικός Ποινικός Κώδικας τέθηκε σε ισχύ το 1995. Το Άρθρο 58 αυτού του Κώδικα προβλέπει τα εξής:

"Μέλος των Ενόπλων Δυνάμεων το οποίο, δια λόγου, ενεργειών ή άλλων μέσωσιν οποιουδήποτε εκφράζει δημοσία την περιφρόνησή του για την σημαία, τις Ένοπλες Δυνάμεις ή ένα σύμβολο της εξουσίας τους τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστου τριών μηνών." (Προσοχή : μετάφραση από τα Αγγλικά).

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΝΩΠΙΟΝ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

29. Ο Κύριος Π.Γ. προσέφυγε στην Επιτροπή την 17η Μαρτίου 1994. Ισχυρίσθηκε ότι υφίσταται παράβαση του δικαιώματος της ελευθερίας της έκφρασης την οποία εχχυάται το Άρθρο 10 της Σύμβασης. Υποστήριξε ότι καταδικάσθηκε βάσει μιάς αορίστου διατάξεως του ποινικού δικαίου, αντικειμένης στο Άρθρο 7 της Σύμβασης.

30. Η Επιτροπή κήρυξε την αίτηση (No 24348/94) απαράδεκτη την 4η Σεπτεμβρίου 1995. Στην έκθεσή της με ημερομηνία 25 Ιουλίου 1996 (Άρθρο 31) εξέφρασε την γνώμη ότι υπήρξε παράβαση του Άρθρου 10 της Σύμβασης (είκοσι-οκτώ ψήφοι έναντι μιάς) αλλά όχι του Άρθρου 7 (ομόφωνα). Το πλήρες κείμενο της γνώμης της Επιτροπής καθώς και της διίσταμένης γνώμης που περιέχονται στην έκθεση εμφανίζονται υπό μορφή αυτιτύπου σε παράρτημα της παρούσης απόφασης. [Υποσημείωση Γραμματέως Νο 1: για πρακτικούς λόγους το Παράρτημα αυτό θα εμφανισθεί μόνο με την έντυπη έκδοση της απόφασης (στην Συλλογή Νομολογίας του 1997), αλλά αντίγραφο της έκθεσης της Επιτροπής μπορεί να ληφθεί από την Γραμματεία.]

ΤΕΛΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

31. Η Κυβέρνηση ολοκλήρωσε το υπόμνημά της εκφράζοντας τη γνώμη ότι οι ισχυρισμοί του αιτούντος περί του ότι τα Άρθρα 7 και 10 της Σύμβασης παραβιάσθηκαν, ήσαν αβάσιμοι.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ

1. Η ΦΕΡΟΜΕΝΗ ΠΑΡΑΒΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 10 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

32. Ο αιτών ισχυρίσθηκε ότι η καταδίκη του για περιύβριση του στρατεύματος αποτελούσε παράβαση του Άρθρου 10 της Σύμβασης το οποίο προβλέπει τα εξής:

"1. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ελευθερία έκφρασης. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ελευθερία γνώμης καθώς επίσης και την ελευθερία λήψης ή μετάδοσης πληροφοριών ή ιδεών χωρίς την επέμβαση δημοσίων αρχών και ασχέτως συνόρων. Το παρόν Άρθρο δεν κωλύει τα Κράτη από του να υποβάλλουν τις επιχειρήσεις ραδιοφωνίας, κινηματογράφου ή

τηλεοράσεως σε κανονισμούς εκδόσεως αδειών λειτουργίας.

2. Η άσκηση των ελευθεριών αυτών, οι οποίες συνεπάχονται καθήκοντα και ευθύνες, δύναται να υπαχθεί σε ορισμένες διατυπώσεις, όρους, περιορισμούς ή κυρώσεις προβλεπόμενες από τον νόμο και αποτελούσες αναγκαία μέτρα, σε μία δημοκρατική κοινωνία, για την εθνική ασφάλεια, την εδαφική ακεραιότητα ή την δημοσία ασφάλεια, την προάσπιση της τάξεως και την πρόληψη του εγκλήματος, την προστασία της υγείας ή της ηθικής, την προστασία της υπόληψης ή των δικαιωμάτων των τρίτων, την παρεμπόδιση της κοινοβιοχρήσεως εμπιστευτικών πληροφοριών ή την διασφάλιση του κύρους και της αμεροληψίας της δικαστικής εξουσίας".

Η Επιτροπή συμφώνησε με τον αιτούντα ότι υπήρξε παράβαση αυτής της διατάξεως. Η Κυβέρνηση αμφισβήτησε το γεγονός αυτό.

A. Εάν υπήρξε "επέμβαση" στα δικαιώματα του αιτούντος βάσει του Άρθρου 10

33. Υπήρξε σημείο μη αμφιλεγόμενο ότι η καταδίκη του αιτούντος για περιύβριση του στρατεύματος, και η ποινή των τριών μηνών που επιβλήθηκε σ' αυτόν, αποτελέσσε επέμβαση στην ελευθερία εκφρασής του, την οποία εχχυάτο η παράγραφος 1 του Άρθρου 10.

Το δικαστήριο ουδένα λόγο βλέπει να κρίνει διαφορετικά.

B. Εάν η επέμβαση ήταν "προδιεγεγραμμένη από τον νόμο"

34. Δεν αποτελέσσε αντικείμενο αμφισβήτησης από του αιτούντα ότι η καταδίκη του βασιζόταν στο εθνικό δίκαιο, δηλαδή το Άρθρο 74 του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα όπως ίσχυε τότε.

Από την άλλη πλευρά, ο αιτών υποστήριξε ότι η διάταξη εκείνη δεν ήταν αρκετά ορισμένη για να εκπληρώνει τον όρο της προβλεψιμότητας που απορρέει από την έκφραση "προδιεχραμμένη από τον νόμο".

Η διατύπωση της διατάξεως ήταν, κατά τους ισχυρισμούς του, υπέρ-ευρεία. Όπως αναχωρίσθηκε από τον ίδιο του Ελληνικό Άρειο Πάγο στην απόφασή του επί της παρούσας υπόθεσης, το Άρθρο 74 δεν όριζε την έννοια της "περιύβρισης" ούτε προσδιόριζε τις πράξεις που εθεωρούντο ότι αποτελούν περιύβριση. Ούτε επίσης υπήρχε οποιαδήποτε νομολογία βάσει εκείνης της διατάξεως η οποία θα μπορούσε να προσφέρει καθοδήγηση. Η νομολογία η οποία παρατέθηκε από την Κυβέρνηση αναφορικά με το Άρθρο 181 του Ποινικού Κώδικα, το οποίο όριζε το αντίστοιχο αδίκημα διαπραττόμενο από πολίτες περί περιύβρισης των αρχών και συμβόλων κυριαρχίας, ήταν άσχετη. Πρώτα απ' όλα, το Άρθρο 181 του Ποινικού Κώδικα ήταν μία διαφορετική και μη σχετιζόμενη διάταξη εν πάσει περιπτώσει, και δεύτερον, η έκφραση που χρησιμοποιείται σε αυτήν την διάταξη και ανάλοχα ερμηνεύεται από την νομολογία βασιζόταν επί ενός ρήματος που σήμαινε "περιυβρίζω" (insult), αντίθετα από το Άρθρο 74 του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα, το οποίο χρησιμοποίησε ένα άλλο ρήμα το οποίο θα μπορούσε πλέου επ' ακριβώς να μεταφρασθεί ως "to offend" (προσβάλλω)

35. Η Κυβέρνηση υποστήριξε ότι το αδίκημα της περιύβρισης του στρατεύματος βάσει του Άρθρου 74 του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα αποτελούσε συγκεκριμένη περίπτωση περιύβρισης της αρχής όπως αυτή ορίζεται στο Άρθρο 181 του

Ποινικού Κώδικα, και έτσι η ερμηνεία που δόθηκε στην τελευταία διάταξη θα μπορούσε να χρησιμεύσει για την διευκρίνιση της προηγούμενης διατάξεως.

36. Η Επιτροπή έκρινε ότι το Άρθρο 74 του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα δεν διέφερε με οποιουδήποτε τρόπο από άλλες νομοθετικές διατάξεις οι οποίες καθιστούσαν την "περιύβριση" ποινικό αδίκημα.

37. Το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι, σύμφωνα με την νομολογία του, το σχετικό εθνικό δίκαιο πρέπει να διατυπώνεται με επαρκή ακρίβεια για να παρέχει την δυνατότητα στα ενδιαφερόμενα πρόσωπα - και εάν είναι ανάγκη με κατάλληλη νομική συμβουλή - να προβλέψουν, μέχρι ενός βαθμού ο οποίος είναι εύλοχος μέσα στα πλαίσια των περιστάσεων, τις συνέπειες τις οποίες είναι δυνατόν να συνεπάγεται μία δεδομένη ενέργεια.

38. Είναι αληθές ότι το Άρθρο 74 του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα της Ελλάδος ήταν διατυπωμένο με πολύ ευρύ τρόπο. Παρ' όλα αυτά, κατά την άποψη του Δικαστηρίου, ανταποκρινόταν στις αυτέρω προδιαγραφές. Όσον αφορά την συνήθη σημασία της λέξεως "περιυβρίζω" (insult) - η οποία είναι συναφής προς του όρο "προσβαλήω" (offend) - θα έπρεπε να έχει καταστεί σαφές στους αιτούντα ότι διέτρεχε τον κίνδυνο να υποστεί ποινικές κυρώσεις. Έπεται ότι η καταχρησθείσα επέμβαση ήταν "προδιεγεγραμμένη από του νόμο".

Γ. Εάν η επέμβαση είχε ως επιδίωξή της "νόμιμο σκοπό"

39. Η Κυβέρνηση υποστήριξε ότι τα μέτρα που ελήφθησαν κατά του αιτούντος βάσει του Άρθρου 74 του Στρατιωτικού Ποινικού

Κώδικα είχαν ως πρόθεση να διαφυλάξουν την αποτελεσματικότητα του στρατεύματος ως προς την εκπλήρωση του σκοπού του, ο οποίος συνίστατο στην προστασία της Ελληνικής κοινωνίας κατά των εξωτερικών ή εσωτερικών απειλών. Επομένως τα μέτρα αυτά είχαν ως επιδίωξή τους τους σκοπούς της προστασίας της εθνικής ασφάλειας, της εδαφικής ακεραιότητας και της δημοσίας ασφάλειας, οι οποίοι αποτελούν νόμιμους σκοπούς βάσει του Άρθρου 10 παράγραφος 2.

40. Ο αιτών δεν προέβαλε κανένα επιχείρημα περί του αντιθέτου. Η Επιτροπή έκρινε ότι η καταδίκη του αιτούντος είχε ως επιδίωξή της νόμιμο σκοπό "κατά την έκταση που είχε επιβληθεί για να διατηρήσει την πειθαρχία στο στράτευμα".

41. Το Δικαστήριο δεν έχει καμμία αμφιβολία ότι η αποτελεσματική στρατιωτική άμυνα απαιτεί την διατήρηση ενός καταλλήλου μέτρου πειθαρχίας στις Ένοπλες Δυνάμεις και για το λόγο αυτό διαπιστώνει ότι η επέμβαση η οποία καταγγέλθηκε είχε ως επιδίωξή της εν πάσει περιπτώσει τους νομίμους σκοπούς της προστασίας της εθνικής και δημοσίας ασφάλειας τους οποίους επικαλέσθηκε η Κυβέρνηση.

Δ. Εάν η επέμβαση ήταν "αναγκαία σε μία δημοκρατική κοινωνία"

1. Επιχειρήματα ενώπιου του Δικαστηρίου

42. Ο αιτών, με τον οποίο η Επιτροπή συμφώνησε κατ' ουσίαν, υποστήριξε ότι η καταδίκη του για περιύβριση του στρατεύματος δεν ήταν αναγκαία.

Επεσήμανε, πρώτα απ' όλα, το πραγματικό πλαίσιο εντός του οποίου είχε συγγράψει την εν λόγω επιστολή που απευθύνθηκε

στον διοικητή του. Καθ' όλη την διάρκεια των δύο ετών της στρατιωτικής του υπηρεσίας είχε μοχθήσει για την βελτίωση του συνόλου των στρατολογημένων στρατιωτών. Ισχυρίσθηκε ότι εξ αιτίας αυτής του της δραστηριότητας επιβλήθηκε σ' αυτόν πειθαρχική ποινή υπό την μορφή πρόσθετης στρατιωτικής θητείας. Όταν αρνήθηκε να υπηρετήσει αυτήν την πρόσθετη θητεία, κατηγορήθηκε για λιποταξία. Αυτό ήταν το χρονικό σημείο κατά το οποίο, τελών εν αγνακτήσει γι' αυτό το οποίο θεωρούσε ότι αποτελεί έλλειψη δικαιοσύνης, είχε συντάξει την επιστολή. Τελικά, τα δικάσαντα δικαστήρια του είχαν αθώσει για την λιποταξία και έτσι κατέληξαν ότι η αγανάκτησή του υπήρξε δικαιολογημένη.

Ομοιοχουμένως, η επιστολή περιείχε σκληρές απόψεις αλλά θα έπρεπε να τις δει κανείς ως επιτρεπτή κριτική, τα όρια της οποίας ήσαν πλατύτερα αναφορικά με τους διάφορους κλάδους της εκτελεστικής εξουσίας από ότι σε σχέση με έναν ιδιώτη. Η επιστολή δεν περιείχε κάποια ύβρι απευθυνόμενη σε οποιοδήποτε φυσικό πρόσωπο. Το ποιά σημαντικό είναι, ότι η επιστολή δεν ήταν δημόσιο έγγραφο καθώς είχε σταλεί μόνο στον διοικητή του αιτούντος, δηλαδή το γεγονός ότι αρχότερα κοινοποιήθηκε, τούτο οφείλεται αποκλειστικά και μόνο στις ενέργειες του τελευταίου όταν προέβη στην ποινική δίωξη του αιτούντος. Μέσα στα πλαίσια αυτών των περιστάσεων, και παρά το γεγονός ότι την επιστολή την είχε δει ένας άλλος στρατευμένος, οι πειθαυότητες που είχε να υπονομεύσει την στρατιωτική πειθαρχία ήσαν ασήμαντες.

Τελικά, ο αιτών εξέφρασε την γνώμη ότι η επιβληθείσες ποινικές κυρώσεις, δηλαδή η ποινή φυλακίσεως των τριών

μήνυ, υπήρξαν δυσανάλογες. Ο διοικητής του είχε το εκλεκτικό δικαίωμα να του επιβάλει πειθαρχική ποινή αντί να καταφύγει σε ολοκληρωμένη μορφή ποινικής διαδικασίας, ή θα μπορούσε να είχε επιβληθεί μικρότερης ποινή.

43. Η Κυβέρνηση δεν συμφώνησε ότι η επιβληθείσα κύρωση επί του αιτούντος είχε υπερβεί τα όρια εκείνου που θα μπορούσε να θεωρηθεί "ότι είναι αναγκαίο σε μία δημοκρατική κοινότητα".

Το να αποκαλείται αδίκημα η περιύβριση του στρατεύματος, κατά την άποψή της, δεν έθιχε την ουσία της ελευθερίας της έκφρασης. Αλλά ικανοποιείτο η ανάγκη της αντιμετώπισης της υπερβολής στην χρήση αυτής της ελευθερίας, ήτοι, από ένα μέλος των Ευόπλων Δυνάμεων και κατά του στρατεύματος. Συγκεκριμένα, και λαμβάνοντας υπ' όψιν τις ειδικές/έκτακτες απαιτήσεις της στρατιωτικής ζωής, ήταν αναγκαίο να υπάρξει προσφυγή στο ποινικό δίκαιο για την διατήρηση της στρατιωτικής πειθαρχίας και επομένως την διατήρηση της αποτελεσματικότητας και του κύρους των Ευόπλων Δυνάμεων.

Η ίδια η επιστολή είχε διατυπωθεί με υβριστικούς όρους, αποκαθούσα το Ελληνικό στράτευμα "εγκληματικό και τρομοκρατικό μηχανισμό". Δεν είχε συμπεριλάβει οποιαδήποτε συγκεκριμένη κριτική ή ισχυρισμούς πραγματικών παραβιάσεων των δικαιωμάτων των στρατευμένων.

Η φύση της επιστολής ως απειλής κατά της πειθαρχίας ήταν επίσης εμφανής από το γεγονός ότι είχε απευθυνθεί σε ανώτερο αξιωματικό. Οι παρατηρήσεις του αιτούντος δεν είχαν υποβληθεί μέσα σε πλαίσια περισσότερο αβλαβή, παραδείχματος χάρις μέσα στα πλαίσια μίας άτυπης συζήτησης μεταξύ

αξιωματικών του ιδίου βαθμού.

Επί πλῆυ, ο αιτών παρέδωσε την επιστολή προς τον διοικητή του μέσω ενός οδηγού ταξί. Αυτή η μέθοδος παραδόσεως δεν παρείχε τις εγγυήσεις του απορρήτου που παρέχονται από την Ελληνική Ταχυδρομική Υπηρεσία. Επιπροσθέτως, ο αιτών είχε δώσει αντίγραφο της επιστολής σε συάδελο στρατευμένο αξιωματικό. Μέσα στα πλαίσια αυτών των περιστάσεων, ήταν ανακριβές να θεωρηθεί η επιστολή ως μία απλή ιδιωτική έκφραση γυμών.

Τελικά, εφ' όσον ο χρόνος κατά του οποίου ο αιτών παρέμεινε στην φυλακή συμψηφίσθηκε έναντι του χρόνου προφυλάκισης και εφ' όσον δεν είχε ζητήσει αναστολή της ποινής, όπως θα μπορούσε να έχει πράξει, η κύρωση που του επιβλήθηκε δεν υπήρξε αφ' εαυτής δυσανάλοχη.

2. Η εκτίμηση του Δικαστηρίου

44. Το Δικαστήριο έχει δηλώσει τις ισχύουσες αρχές ως ακολούθως στην απόφασή του στην υπόθεση Vogt κατά Γερμανίας (απόφαση της 26ης Σεπτεμβρίου 1995, Σειρά Α Νο 323, σελίδες 25-26, παράγραφος 52):

"(1) Η ελευθερία έκφρασης αποτελεί ένα από τα ουσιώδη θεμέλια μίας δημοκρατικής κοιωνίας και μία από τις βασικές προϋποθέσεις για την πρόοδό της και την συναίσθηση της εκπλήρωσης του προορισμού κάθε ατόμου. Επιφυλασσομένης της παραγράφου 2 του Άρθρου 10, ισχύει όχι μόνο για τις "πληροφορίες" ή τις "ιδέες" οι οποίες γίνονται αποδεκτές ευνοϊκά ή θεωρούνται ως μη προσβλητικές ή ως αντικείμενο άνευ ενδιαφέροντος, αλλά επίσης ισχύει και για εκείνες οι οποίες προσβάλλουν, σοκάρουν ή ενοχλούν - αυτές δε είναι οι

αποφάσεις του πλουραλισμού, της ανεκτικότητας και της ευρύτητας του πνεύματος χωρίς τις οποίες δεν υφίσταται "δημοκρατική κοινότητα". Η ελευθερία της έκφρασης, όπως θεσπίζεται στο Άρθρο 10, υπόκειται σε έναν αριθμό εξαιρέσεων οι οποίες, όμως, πρέπει να ερμηνευθούν στενά και η αναγκαιότητα για οποιουδήποτε περιορισμούς θα πρέπει να αποδειχθεί με πειστικό τρόπο (βλέπε τις ακόλουθες αποφάσεις: Handyside κατά Ηνωμένου Βασιλείου, 7 Δεκεμβρίου 1976, Σειρά Α Νο 24, σελίδα 23, παράγραφος 49. Lingens κατά Αυστρίας, 8 Ιουλίου 1986, Σειρά Α Νο 103, σελίδα 26, παράγραφος 41. Και Jersild κατά Δανίας, 23 Σεπτεμβρίου 1994, Σειρά Α Νο 298, σελίδα 26, παράγραφος 37).

(ii) Το επίθετο "αναγκαίος" μέσα στα πλαίσια της ευνοίας του Άρθρου 10 παράγραφος 2 υποδηλώνει την ύπαρξη μίας "πιεστικής κοινοτικής ανάγκης". Τα Συμβαλλόμενα Κράτη έχουν ένα ορισμένο περιθώριο εκτίμησης όταν υπολογίζουν εάν μία τέτοια ανάγκη υφίσταται, αλλά συμπορεύεται αυτό το περιθώριο με μία Ευρωπαϊκή εποπτεία, η οποία περιλαμβάνει τόσο το δίκαιο όσο και τις αποφάσεις που το εφαρμόζουν, ακόμη και εκείνες που εκδόθηκαν από ανεξάρτητα δικαστήρια. Το Δικαστήριο επομένως έχει την αρμοδιότητα να προβεί σε τελική κρίση ως προς το εάν ένας "περιορισμός" (απαχόρευση) συμβιβάζεται με την ελευθερία της έκφρασης όπως αυτή προστατεύεται από το Άρθρο 10.

(iii) Το καθήκον του Δικαστηρίου, κατά την άσκηση της εξελεγκτικής δικαιοδοσίας του, δεν είναι να αντικαταστήσει τις αρμόδιες εθνικές αρχές αλλά μάλλον είναι να επανεξετάσει (review) βάσει του Άρθρου 10 τις αποφάσεις που

έκδόθηκαν δυνάμει τις δικιάς τους εξουσίας εκτίμησης. Τούτο δε σημαίνει ότι η εποπτεία περιορίζεται στην εξακρίβωση του εάν το εναχόμενο Κράτος άσκησε την διακριτική του ευχέρεια με εύλογο τρόπο, προσεκτικά και με καλή πίστη. Αυτό που το Δικαστήριο έχει να κάνει είναι να εξετάσει την καταχρησθόμενη επέμβαση υπό το φώς της υποθέσεως ως συνόλου και να προσδιορίσει εάν αυτή ήταν "ανάλογη προς του επιδιωκόμενο νόμιμο σκοπό" και εάν οι λόγοι που προβλήθηκαν από τις εθνικές αρχές για να την δικαιολογήσουν "είναι σχετικοί και επαρκείς" (βλέπε Sunday Times κατά Ηνωμένου Βασιλείου (No 2) απόφαση της 26ης Νοεμβρίου 1991, Σειρά Α No 217, σελίδα 29, παράγραφος 50). Πράττοντας τούτο, το Δικαστήριο έπρεπε να σχηματίσει δικανική πεποίθηση ότι οι εθνικές αρχές εφάρμοσαν προδιαγραφές οι οποίες ήσαν σύμμορφες προς τις αρχές που είναι εσωματωμένες στο Άρθρο 10 και, επιπλέον, ότι βάσισαν τις αποφάσεις τους επί μίας αποδεκτής εκτίμησης των σχετικών πραγματικών γεγονότων (βλέπε την ανωτέρω αναφερθείσα απόφαση Jersild, σελίδα 26, παράγραφος 31)."

45. Το Άρθρο 10 δεν σταματά στις πύλες των στρατώνων. Εφαρμόζεται για το στρατιωτικό προσωπικό καθώς επίσης και για όλα τα άλλα πρόσωπα μέσα στο χώρο δικαιοδοσίας των Συμβαλλομένων Κρατών. Παρ' όλα αυτά, καθώς το Δικαστήριο δήλωσε προηγουμένως, πρέπει το Κράτος να έχει το ελεύθερο δικαίωμα να επιβάλλει περιορισμούς επί της ελευθερίας της έκφρασης στην περίπτωση που υφίσταται πραγματική απειλή κατά της στρατιωτικής πειθαρχίας, καθώς την ορθή λειτουργία ενός στρατεύματος δύσκολα μπορεί να την φαντασθεί κανείς

αφίς νομικούς κανόνες σχεδιασμένους να εμποδίζουν τους υπηρετούντες σε αυτό από το να το υπονομεύουν (βλέπε Vereinigung demokratischer Soldaten Österreichs and Gubi κατά Αυστρίας, απόφαση της 19ης Δεκεμβρίου 1994, Σειρά Α Νο 302, σελίδα 17, παράγραφος 36). Επομένως δεν έχουν το δικαίωμα οι εθνικές αρχές να βασίζονται επί τέτοιων κανόνων με σκοπό την παρεμπόδιση της έκφρασης γνώμων, ακόμη και εάν αυτές απευθύνονται κατά του στρατεύματος ως θρασυ.

46. Στην παρούσα υπόθεση ο αιτών προέβη σε παράδοση επιστολής στον διοικητή του την οποία ο τελευταίος θεώρησε υβριστική για τις Ένοπλες Δυνάμεις (βλέπε ανωτέρω παράγραφο 14). Ο διοικητής του αιτούντος αποφάσισε για το λόγο αυτό να προχωρήσει το θέμα περαιτέρω και να κινηθεί διαδικασία κατά του αιτούντος βάσει του Άρθρου 74 του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα (βλέπε ανωτέρω παράγραφο 16).

47. Είναι αληθές ότι το περιεχόμενο της επιστολής περιελάμβανε ορισμένες σκληρές και αμετροεπείς παρατηρήσεις αναφορικά με τις ένοπλες δυνάμεις στην Ελλάδα. Όμως, το Δικαστήριο σημειώνει ότι αυτές οι παρατηρήσεις έγιναν μέσα στα πλαίσια μιας γενικής και μακράς συζητήσεως επικριτικής για την στρατιωτική ζωή και το στράτευμα ως θρασυ. Η επιστολή δεν δημοσιοποιήθηκε από τον αιτούντα ούτε διαδόθηκε από αυτόν σε ευρύτερο ακροατήριο - με εξαίρεση έναν άλλον αξιωματικό στον οποίο προφανώς είχε δοθεί αντίγραφο αυτής της επιστολής - και δεν ισχυρίσθηκε ότι οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο είχε γνώση περί τούτου. Ούτε περιείχε οποιεσδήποτε ύβρεις απευθυνόμενες είτε κατά του

η έγκληση της επιστολής είτε κατά οποιουδήποτε άλλου προσώπου. Με ένα τέτοιο ιστορικό το Δικαστήριο κρίνει ότι η αντικειμενική επίπτωση επί της στρατιωτικής πειθαρχίας υπήρξε ασήμαντη.

48. Το Δικαστήριο για τον λόγο αυτό θεωρεί ότι η διώξη και η καταδίκη του αιτούντος δεν μπορεί να δικαιολογηθεί ως "αναγκαία σε μία δημοκρατική κοινότητα" εντός της εννοίας της παραγράφου 2 του Άρθρου 10 (βλέπε παράγραφο 44 ανωτέρω). Εκεί για τον λόγο αυτό υπήρξε παράβαση του Άρθρου αυτού.

II. ΥΠΟΣΤΗΡΙΖΟΜΕΝΗ ΠΑΡΑΒΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 7 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

49. Ο αιτών επίσης υποστήριξε ότι το Άρθρο 74 του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα δεν ήταν επαρκώς επακριβές έτσι ώστε να πληρούται ο όρος της προβλεψιμότητας. Υποστήριξε την ύπαρξη παράβασης του Άρθρου 7 της Σύμβασης, το οποίο προβλέπει :

"1. Ουδείς δύναται να καταδικασθεί για πράξη ή παράλειψη η οποία, κατά την στιγμή την οποία διαπράχθηκε, δεν αποτελούσε αδίκημα σύμφωνα προς το εθνικό ή το διεθνές δίκαιο. Ούτε και επιβάλλεται βαρύτερα ποινή από εκείνη η οποία επεβάλλετο κατά την στιγμή της διαπράξεως του αδικήματος.

2. Το παρόν Άρθρο δεν σκοπεί να επηρεάσει την δίκη και τιμωρία ατόμων ενόχων για πράξεις ή παραλείψεις οι οποίες, κατά την στιγμή κατά την οποία διαπράχθηκαν, ήσαν εγκληματικές σύμφωνα προς τις αναγνωριζόμενες γενικές αρχές δικαίου από τα πολιτισμένα έθνη".

Η καταγγελία αυτή συμπύπτει προς τον ισχυρισμό του αιτούντος ότι η καταδίκη του και η ποινή του δεν ήσαν "προδιαγεγραμμένες από τον νόμο". Το Δικαστήριο παραπέμπει στην παράγραφο 38 ανωτέρω και διαπιστώνει, με βάση τους λόγους που αναφέρονται εκεί, ότι δεν υπήρξε παράβαση του άρθρου 7.

III. ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 50 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

51. Το Άρθρο 50 της Σύμβασης προβλέπει τα ακόλουθα :

"Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι μία απόφαση η οποία λήφθηκε ή μέτρο το οποίο διατάχθηκε από Δικαστική ή κάθε άλλη Αρχή ενός Υψηλού Συμβαλλομένου Μέρους αντίκειται εν όλω ή εν μέρει προς τις απορρέουσες υποχρεώσεις από την παρούσα Σύμβαση, και εάν το εσωτερικό δίκαιο του εν λόγω Μέρους επιτρέπει μόνο ατελή επαυόρθωση των συνεπειών της απόφασης αυτής ή του μέτρου αυτού, η απόφαση του Δικαστηρίου χορηγεί, εάν παραστεί ανάγκη, δίκαια ικανοποίηση στο αδικηθέντα.

Ο αιτών ζήτησε αποζημίωση καθώς επίσης και καταβολή ποσών για όσα εδαπάνησε.

A. Αποζημίωση

52. Ο αιτών αξίωσε την καταβολή του ποσού των 5.000.000 Ελληνικών Δραχμών λόγω ηθικής βλάβης η οποία προκλήθηκε από την φυλάκισή του και από τις δυσκολίες τις οποίες, εξ αιτίας της καταδίκης του, αντιμετώπισε για την ανεύρεση εργασίας ως δημοσιογράφος.

53. Η Κυβέρνηση σημείωσε ότι ο αιτών δεν αναγκάστηκε να περάσει ούτε μία ημέρα στην φυλακή μετά την καταδίκη του. Η

ποινή του συμψηφίσθηκε έναντι του χρόνου του οποίου είχε διανύσει κατά την προφυλάκισή του με την κατηγορία της λιποταξίας. Δεν δηλώθηκε ποτέ ότι η προφυλάκισή του ως τιαύτη αποτελούσε παράβαση της Σύμβασης.

54. Ο Εντεταθμένος Εκπρόσωπος της Επιτροπής δεν υπέβαλε σχόλια.

55. Το Δικαστήριο συμφωνεί με την Κυβέρνηση. Δοθέντος ότι ο πραγματικός λόγος της προφυλάκισης του αιτούντος, δηλαδή η κατηγορία της λιποταξίας, δεν τέθηκε ενώπιον του Δικαστηρίου, ουδεμία απόφαση δύναται να ληφθεί σχετικά με την εις φυλάκιση καταδίκη του αιτούντος.

Ούτε δύναται να γίνει αποδεκτό χωρίς ενισχυτικές αποδείξεις ότι ο Αιτών θα μπορούσε να ανεύρει εργασία χρησσότερα εάν δεν είχε καταδικασθεί.

Έπεται εκ τούτου ότι δεν δύναται να στοιχειοθετηθεί αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της παράβασης του Άρθρου 10 η οποία διαπιστώθηκε και της υποστηριζόμενης ζημίας. Έχοντας έτσι τα πράγματα, το Δικαστήριο κρίνει ότι η διαπίστωση της υπάρξεως παράβασης δημιουργεί επαρκή δικανική πεποίθηση για οποιαδήποτε ηθική βλάβη την οποία είναι δυνατόν να έχει υποστεί ο αιτών.

Β. Καταβολή δαπανών

56. Ο αιτών απαίτησε το ποσό του 1.000.000 Δραχμών αναφορικά με δαπάνες και έξοδα στα οποία υποβλήθηκε κατά την διαδικασία ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων.

Οι δαπάνες και τα έξοδα ενώπιον των οργάνων της Σύμβασης συμποσούνται στα ακόλουθα ποσά :

Γραφείο Μεταφράσεων Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα
Bureau des Traductions du Ministère des Affaires Etrangères de la République
Hellénique, Athènes.
Hellenic Republic, Ministry of Foreign Affairs, Translations Office, Athens.

(α) 1.000.000 Δραχμές για την διαδικασία ενώπιου της

Επιτροπής

(β) 800.000 Δραχμές για την διαδικασία ενώπιου του Δικαστηρίου

(γ) 500.000 Δραχμές για έξοδα κινήσεως και στοιχειώδους διαβίωσης που προκλήθηκαν αναφορικά με την εμφάνισή του καθώς και την εμφάνιση του αντιπροσώπου του ενώπιου του Δικαστηρίου.

Οι αξιώσεις του αναφορικά με τις δαπάνες και έξοδα ανέρχονται, επομένως, στο συνολικό ποσό των 3.300.000.

57. Αναφορικά με την διαδικασία ενώπιου των εθνικών δικαστηρίων, η Κυβέρνηση σημείωσε ότι ο Αιτών είχε δικασθεί επί δύο κατηγοριών, για την μία εκ των οποίων (την κατηγορία που αυεφέρετο στην λιποταξία) είχε αθωωθεί. Μόνο τα έξοδα που αφορούν την κατηγορία της περιύβρισης του στρατεύματος εμπίπτουν στα όσα εξετάσθηκαν από το Δικαστήριο. Το Δικαστήριο έκρινε ότι το ποσό των 400.000 Δραχμών αποτελεί εύλογο ποσό.

58. Αναφορικά με την διαδικασία του Στρασβούργου, η Κυβέρνηση δεν αμφισβήτησε το ποσό το οποίο ζητήθηκε αναφορικά με την διαδικασία ενώπιου της Επιτροπής. Όμως, επεσήμανε ότι ο αιτών δεν είχε υποβάλει υπόμνημα προς το Δικαστήριο και υποστήριξε ότι το Δικαστήριο δεν θα έπρεπε να επιδικάσει ποσόν μεγαλύτερο των 250.000 Δραχμών για την διαδικασία ενώπιού του. Περαιτέρω υποστήριξε ότι η παρουσία του αιτούντος αυτοπροσώπως στην συζήτηση ενώπιου του Δικαστηρίου δεν εξυπηρέτησε κάποιο χρήσιμο σκοπό και

επομένως η Κυβέρνηση ζήτησε από το δικαστήριο να επιδικάσει μόνου το ήμισυ του ποσού που ζητήθηκε αναφορικά με τα έξοδα κίνησης και στοιχειώδους διαβίωσης για την κάλυψη μόνο των δαπανών που προκλήθηκαν από του δικηγόρο του.

59. Αναφορικά με τις δαπάνες και τα έξοδα που προκλήθηκαν ως προς την παράσταση στην συζήτηση, το Δικαστήριο δεν μπορεί να συμφωνήσει με την Κυβέρνηση ότι η παρουσία του αιτούντος δεν εξυπηρέτησε κάποιο χρήσιμο σκοπό (βλέπε, μεταξύ άλλων, την υπόθεση Sunday Times, κατά Ηνωμένου Βασιλείου, απόφαση της 6ης Νοεμβρίου 1980, σειρά Α, Νο 38, σελίδα 16, παράγραφος 33).

Αποφασίζοντας επί δικαίας βάσεως, το δικαστήριο επιδικάζει στον αιτούντα συνοδικό ποσού 2.000.000 Δραχμών, συν του οποιουδήποτε φόρο προστιθεμένης αξίας ο οποίος είναι δυνατόν να είναι πληρωτέος αναφορικά με τις δαπάνες και τα έξοδα.

Γ. Τόκοι υπερημερίας

60. Σύμφωνα με τα στοιχεία που είναι διαθέσιμα στο Δικαστήριο, το επιτόκιο του νομίμου τόκου που ισχύει στην Ελλάδα κατά την ημερομηνία της λήψης της παρούσας απόφασης είναι 6% ετησίως.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ

1. Κρίνει με δώδεκα ψήφους έναντι οκτώ ότι υπήρξε παράβαση του Άρθρου 10 της Σύμβασης.
2. Κρίνει ομόφωνα ότι υπήρξε παράβαση του Άρθρου 7 της Σύμβασης.
3. Κρίνει με δεκαεπτά ψήφους έναντι τριών

α) ότι η διαπίστωση παράβασης του Άρθρου 10 της Σύμβασης αποτελεί αφ'εαυτής επαρκή σχηματισμό δικανικής πεποίθησης ως προς οποιαδήποτε ηθική βλάβη την οποία είναι δυνατόν να έχει υποστεί ο αιτών.

(β) ότι το εναχόμενο κράτος πρέπει να πληρώσει στους αιτούντα, εντός τριών μηνών, το ποσό των δύο εκατομμυρίων (2.000.000) Ελληνικών Δραχμών, συν του οποιοδήποτε φόρο προστιθεμένης αξίας ο οποίος είναι δυνατόν να είναι πληρωτέος αναφορικά με δαπάνες και έξοδα.

(γ) ότι απλός τόκος προς ετήσιο επιτόκιο 6% θα είναι πληρωτέος από την πάροδο των αυτέρω τριών μηνών μέχρι την εξόφληση.

4. Απορρίπτει ομόφωνα το υπόλοιπο του αιτήματος του αιτούντος για το οποίο επιζητούσε ικανοποίηση.

Συτάχθηκε στην Αγγλική και Γαλλική και εκφωνήθηκε δημοσία στο Μέγαρο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, στο Στρασβούργο την 25η Νοεμβρίου 1997.

Για τον Πρόεδρο

Υπογραφή : Rudolf BERNHARDT, Αντιπρόεδρος

Υπογραφή : Herbert PETZOLD, Γραμματέας

Σύμφωνα με το Άρθρο 51 παράγραφος 2 της Σύμβασης και το Άρθρο 53 παράγραφος 2 του Οργανισμού του Δικαστηρίου Α, οι ακόλουθες χωριστές γνωμοδοτήσεις επισυνάπτονται στην παρούσα απόφαση :

(α) σύμφωνη γνώμη του κυρίου Bernhardt και του κυρίου Wildhaber

(β) σύμφωνη γνώμη του κυρίου Jambrek

(γ) διιστάμενη γνώμη του Sir John Freeland με την σύμπραξη των κυρίων Russo, Βαλτικού, Λοίζου και Morenilla

(δ) διιστάμενη γνώμη του κυρίου Casadevall.

(ε) κοινή διιστάμενη γνώμη των κυρίων Gölcüklü και Pettiti.

Μουογραφή : R.B.

Μουογραφή : H.P.

ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ ΤΩΝ ΔΙΚΑΣΤΩΝ BERNHARDT ΚΑΙ WILDHABER

Στη παράγραφο 37 της απόφασής του, το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι ο σχετικός νόμος πρέπει να είναι διατυπωμένος με επαρκή σαφήνεια. Παλαιότερες υποθέσεις έχουν επανειλημμένως αναφέρει ότι όπου ο νόμος παρέχει μία διακριτική ευχέρεια, το πεδίο εφαρμογής της διακριτικής ευχέρειας και ο τρόπος της άσκησής της πρέπει να δηλώνονται με επαρκή ευκρίνεια [υποσημείωση 1: βλέπε τις ακόλουθες αποφάσεις: Goodwin κατά Ηνωμένου Βασιλείου, 27 Μαρτίου 1996, Συλλογή Νομοδοσίας (Reports of Judgments and Decisions) 1996-11, σελίδα 497, παράγραφος 31. Tolstoy Miloslavsky κατά Ηνωμένου Βασιλείου, 13 Ιουλίου 1995, Σειρά A No 316-B, σελίδα 71, παράγραφος 37. Margareta & Roger Anderson κατά Σουηδίας, 25 Φεβρουαρίου 1992, Σειρά A No 226-A, σελίδα 25, παράγραφος 75. Kruslin κατά Γαλλίας, 24 Απριλίου 1990, Σειρά A No 176-A, σελίδα 23, παράγραφος 30. Hunig κατά Γαλλίας, 24 Απριλίου 1990, Σειρά A No 176-B, σελίδα 55, παράγραφος 29. Silver και Άλλοι κατά Ηνωμένου Βασιλείου, 25 Μαρτίου 1983, Σειρά A No 61, σελίδα 33,

παράγραφος 88]. Στη παρούσα υπόθεση, το θέμα δεν είναι τόσο το πεδίο εφαρμογής της διακριτικής ευχέρειας αλλά μάλλον η υποστηριζόμενη ασάφεια του νόμου. Αυτό που το Δικαστήριο έχει πεί αναφορικά με την διακριτική ευχέρεια θα μπορούσε κατά χρήσιμο τρόπο να επεκταθεί έτσι ώστε να περιλαμβάνει επίσης το πρόβλημα της ασάφειας στην παρούσα υπόθεση. Μετά την υπόθεση Γρηγοριάδη, επομένως, ο κανόνας που θα μπορούσε να διατυπωθεί έχει ως ακολούθως:

"Ένας νόμος ο οποίος χρησιμοποιεί γενικούς όρους ή παρέχει διακριτική ευχέρεια δεν αντίκειται αφ' εαυτού προς την απαίτηση επαρκούς σαφηνείας και προβλεψιμότητας, υπό την προϋπόθεση ότι οι όροι που χρησιμοποιούνται δεν είναι πολύ ασαφείς και το πεδίο εφαρμογής της διακριτικής ευχέρειας και ο τρόπος της άσκησής του υποδηλώνονται με επαρκή ευκρίνεια, λαμβάνοντας υπ' όψιν του νόμιμο εν προκειμένω σκοπό, για να παράσχουν την επί μέρους επαρκή προστασία κατά της επεμβάσεως.

ΣΥΜΦΩΝΗ ΓΝΩΜΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΟΥ JAMBREK

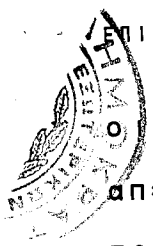
1. Οι κύριοι λόχοι για την διαπίστωση της ύπαρξης παράβασης στην παρούσα υπόθεση ανευρίσκονται στην παράγραφο 47 της απόφασης. Εκεί, τέθηκε το θέμα ότι επικριτικές παρατηρήσεις πραγματοποιήθηκαν "μέσα στο πλαίσιο" (μιάς γενικής και μακράς συζητήσεως επικριτικής για την στρατιωτική ζωή και το στράτευμα ως θεσμό), ότι δεν δημοσιοποιήθηκαν ούτε διαδόθηκαν σε ευρύ ακροατήριο, ότι δεν απευθύνοντο κατά του λήπτη ή οποιουδήποτε άλλου προσώπου, και ότι επομένως οι επιπτώσεις τους επί της στρατιωτικής πειθαρχίας ήσαν ασήμαντες. Ο σκοπός της παρούσας γνώμης είναι να

τροποποιήσει και να αναπτύξει αυτούς τους λόγους ως προς ορισμένες πλευρές αυτών.

2. Ένας αριθμός παρατηρήσεων που έλαβαν χώρα από του αιτούντα και περιεγράφησαν στην απόφαση ως "σκληρές" (strong), "αμετροεπείς" (intemperate), ή "υβριστικές" (insulting) μπορούν να χαρακτηρισθούν ως "γνώμες" (opinions), δηλαδή υποκειμενικές μορφές στάσεως με τις οποίες γεγονότα και ιδέες εκτιμώνται, κατ' αντιδιαστολή προς τις πραγματικές αξιώσεις. Η προτασία "των γνώμων" στο Άρθρο 10 της Σύμβασης σχετίζεται τόσο με την ουσία τους όσο και με τον τύπο τους. Το γεγονός ότι η διατύπωσή τους είναι προσβλητική, σκαυδαλώδης, ενοχλητική ή πολεμική δεν τις θέτει εκτός του πεδίου εφαρμογής της προστασίας.

3. Στην διαδικασία ενώπιου των Ελληνικών δικαστηρίων οι αμφισβητούμενες παρατηρήσεις χαρακτηρίσθηκαν ως "ύβρεις". Το Δικαστήριο σημειώνει ότι δεν απευθύνοντο κατά του λήπτη διοικητή, και ότι ο ίδιος τις θεώρησε "υβριστικές για τις Ένοπλες Δυνάμεις". Η νομική έννοια μίας "ύβρεως" προστατεύει κυρίως την προσωπική τιμή. Κρατικοί θεσμοί, και ο στρατός συγκεκριμένα, δεν διαθέτουν "προσωπική τιμή" που πρέπει να προστατευθεί ως δικαίωμα επί της προσωπικότητας. Υπό αυτήν την έννοια, ο νόμιμος σκοπός της επέμβασης στην ελευθερία έκφρασης του αιτούντος δύσκολα θα μπορούσε να αποτελέσει "προστασία των δικαιωμάτων και των ελευθεριών άλλων".

4. Οι παρατηρήσεις που έγιναν από του αιτούντα έρχονται πλησίον της εννοίας της "συλλογικής ύβρεως" η οποία δεν απευθύνεται κατά οποιουδήποτε ατόμου. Στην παρούσα υπόθεση

επικριτικές και μάλιστα μειωτικές παρατηρήσεις απευθύνθηκαν στο στράτευμα ως εθνικό θεσμό, ο σεβασμός προς το οποίο προστατεύεται από το Ελληνικό δίκαιο. Σύμφωνα με την απόφαση του Αρείου Πάγου της 22 Σεπτεμβρίου 1993, το προστατευόμενο αγαθό δεν είναι μόνο ο στρατός ως οργανισμός, αλλά επίσης ο στρατός ως ιδέα, που με αυτόν του τρόπο συμβολικά σχετίζεται προς την "άμυνα της ελευθερίας και της ανεξαρτησίας της χώρας".

5. Η δυσφήμιση των στρατιωτικών μπορεί βεβαίως να έχει αντικειμενική επίπτωση επί της στρατιωτικής πειθαρχίας. Για το λόγο αυτό ο στρατός θα πρέπει επίσης να προστατεύεται κατά των "ύβρεων" οι οποίες αποσκοπούν στο να υποβαθμίσουν την δημόσια αποδοχή του και δύναται με αυτόν του τρόπο να υπονομεύσουν την εκπλήρωση των λειτουργιών του. Από την άλλη πλευρά, ο στρατός, όπως άλλοι κρατικοί θεσμοί, δεν θα πρέπει να θωρακίζεται ενάντια στην κριτική. Ούτε είναι δυνατόν η επιτρεπτή κριτική επί σχετικών θεμάτων να παρεμποδίζεται από τον φόβο της τιμωρίας (σύγκρισε την απόφαση του Γερμανικού Συταγματικού Δικαστηρίου, BVerfGE 93,266 "οι στρατιώτες είναι δολοφόνοι").

6. Επίσης συμφωνώ, σε γενικούς όρους με την λογική των υποθέσεων "καύσεως της Αμερικανικής σημαίας" όπου, μεταξύ άλλων, το δημόσιο συμφέρον που αποσκοπεί στην επίδειξη του δέοντος σεβασμού προς το εθνικό έμβλημα δεν ήταν δυνατόν να δικαιολογήσει την κυβερνητική επέμβαση επί της συμβολικής πράξεως περιφρόνησης επί της Αμερικανικής σημαίας. Αυτή η ενέργεια δύναται να θεωρηθεί ότι είναι ανάλογη προς μία "συλλογική ύβρι" απευθυνόμενη προς τυχάουσες υψηλού

σεβασμού εθνικές αξίες (βλέπε τις ακόλουθες αποφάσεις του Ανωτάτου Δικαστηρίου των Ηνωμένων Πολιτειών: Street κατά Νέας Υόρκης, 394 U.S. 576 (1969). Texas κατά Johnson, 491 U. S. 397 (1989). Ηνωμένες Πολιτείες κατά Eichman, 496 U.S. 310 (1990). Ο "συμβολικός λόγος" ο οποίος είναι προσβλητικός ακόμη και για τις ανώτατες εθνικές αξίες, κατά την άποψή μου χρήζει, κατ' αναλογία, προστασίας βάσει του Άρθρου 10 της Σύμβασης οποτεδήποτε η επέμβαση δεν είναι ανάλογη και αναγκαία σε μία δημοκρατική κοινωνία.

7. Θα μπορούσα να υποστηρίξω επίσης, υπό μορφή παρεμπιπτούσας παρατήρησης, ότι οι περιορισμοί της Σύμβασης, οι οποίοι ελαττώνουν την άσκηση του δικαιώματος της ελευθερίας της έκφρασης, θα πρέπει να εφαρμόζονται - και εδώ παραθέτω απόσπασμα από την γνώμη του Δικαστού Jackson στην υπόθεση Board of Education κατά Barnette, 319 U.S. 624 (1943) - "άνευ φόβου ότι η ελευθερία που πρόκειται να είναι διανοητικά και πνευματικά διαφορετική ή ακόμη και αντίθετη θα αποσυνθέσει τον κοινωνικό ιστό η ελευθερία του να είναι κανείς διαφορετικός δεν περιορίζεται σε πράγματα τα οποία δεν έχουν μεγάλη σημασία. Αυτό το πράγμα θα ήταν μιά απλή σκιά ελευθερίας. Η δοκιμασία της ουσίας της είναι το δικαίωμα του να διαφέρει κανείς ως προς θέματα τα οποία αγγίζουν τον πυρήνα της υφισταμένης τάξεως" (παρατιθέμενο απόσπασμα από την υπόθεση Street κατά Νέας Υόρκης, 394 U.S. 576 (1969)).

**ΔΙΙΣΤΑΜΕΝΗ ΓΝΩΜΗ ΤΟΥ SIR JOHN FREELAND, ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ
ΟΠΟΙΑ ΣΥΝΑΙΝΟΥΝ ΟΙ ΔΙΚΑΣΤΕΣ RUSSO, ΒΑΛΤΙΚΟΣ, ΛΟΪΖΟΥ
ΚΑΙ MORENILLA**

1. Δεν είμαστε σε θέση να συμφωνήσουμε ότι υπήρξε παράβαση του Άρθρου 10 της Σύμβασης σε αυτήν την υπόθεση.

2. Η διαφωνία μας επικεντρώνεται στο ερώτημα εάν η επέμβαση επί του δικαιώματος του αιτούντος στην ελευθερία έκφρασης που εκφράσθηκε από την καταδίκη του βάσει του Άρθρου 74 του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα θα πρέπει να θεωρηθεί μέσα στα πλαίσια των συγκεκριμένου περιστάσεων της παρούσας υπόθεσης ως "αναγκαία τελεία δημοκρατική κοινωμία" εντός της εννοίας του Άρθρου 10 παράγραφος 2. Όπως και η πλειοψηφία του Δικαστηρίου, εμείς αποδεχόμαστε ότι η επέμβαση ήταν "προδιαγεγραμμένη από του νόμο" και ότι επεδίωκε την πραγματοποίηση νόμιμου σκοπού, καθ' όσον αυτή είχε ως στόχο την διατήρηση της τάξεως και της πειθαρχίας μέσα στις Ένοπλες Δυνάμεις.

3. Όπως το Δικαστήριο επεσήμανε στην απόφασή του επί της υποθέσεως Vereinigung demokratischer Soldaten Österreichs and Gubi κατά Αυστρίας της 19ης Δεκεμβρίου 1994 (Σειρά Α Νο 302, σελίδα 17, παράγραφος 36), το Άρθρο 10 εφαρμόζεται επί των εκτελούντων την στρατιωτική τους υπηρεσία όπως και επί άλλων προσώπων εντός του χώρου δικαιοδοσίας των συμβαλλομένων Κρατών, αλλά "... δύσκολα μπορεί κανείς να φαντασθεί την σωστή λειτουργία ενός στρατεύματος χωρίς νομικούς κανόνες σχεδιασμένους να εμποδίζουν τους εκτελούντες την στρατιωτική υπηρεσία από το να υπονομεύσουν την στρατιωτική πειθαρχία....".

4. Ο πρωταρχικός σκοπός της στρατιωτικής πειθαρχίας είναι να εξασφαλίσει ότι εν πάσει περιπτώσει, συμπεριλαμβανομένων και των καταστάσεων εξαιρετικής πίεσης, οι νόμιμες διαταχές

από έναν ανώτερο ως προς τον βαθμό εκτελούνται άνευ αμφισβήτησεν και αμέσως από του εκτελούντα την υπηρεσία προς τον οποίο αυτές οι διαταχές απευθύνονται. Η αυστηρότητα με την οποία η στρατιωτική πειθαρχία επιβάλλεται, και η φύση των νομικών κανόνων που υιοθετούνται για να εξασφαλίσεν ότι αυτή η πειθαρχία δεν υπονομεύεται, διαφέρουν από καιρού σε καιρό και από Κράτος σε Κράτος. Χωρίς αμφιβολία αυτοί οι κανόνες εξαρτώνται από μία ποικιλία παραχούτων, συμπεριλαμβανομένων των εθνικών χαρακτηριστικών και των στρατιωτικών παραδόσεων καθώς και της εκτάσεως της στρατιωτικής ετοιμότητας που θεωρείται ότι είναι αναγκαία σε ένα συγκεκριμένο χρονικό σημείο από το ενδιαφερόμενο Κράτος.

5. Κατά του χρόνου που έλαβαν χώρα τα γεγονότα που οδήγησαν στην καταδίκη του αιτούτος, οι Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις ήσαν προφανώς σε μία κατάσταση κινητοποίησης λόγω των περιστάσεων που υφίσταντο στην περιοχή. Ο αιτών ήταν έφεδρος αξιωματικός δόκιμος με του βαθμό του ανθυπολοχαγού. Είχε ολοκληρώσει δύο χρόνια στρατιωτικής υπηρεσίας, κατά την διάρκεια των οποίων χωρίς αμφιβολία είχε εκπαιδευθεί μέσα στα πλαίσια των απαιτήσεων της στρατιωτικής πειθαρχίας. Υποστήριξε ότι ανακάλυψε καταχρηστική συμπεριφορά κατά στρατευμένω κατά την διάρκεια της υπηρεσίας του, ως αποτέλεσμα της οποίας ήλθε σε σύγκρουση με τους ανωτέρους του και, μετά από πειθαρχική διαδικασία που κινήθηκε εναντίου του, υποχρεώθηκε να υπηρετήσει πρόσθετη θητεία στο στράτευμα. Την 10η Μαΐου 1989 αφού υπερέβη την περίοδο της άδειάς του και κηρύχθηκε λιποτάκτης

απέστειλε στον διοικητή του όχι μέσω του ταχυδρομείου αλλά δια της χειρός ενός οδηγού ταξί, επιστολή με περιεχόμενο το οποίο εκτέθηκε στην παράγραφο 14 της απόφασης. Την ίδια ημέρα έδωσε αντίγραφο της επιστολής σε συνάδελφο έφεδρο αξιωματικό.

6. Η επιστολή περιελάμβανε αναφορές στο στράτευμα ως αποτελούν "... μηχανισμό αντιτιθέμενο στον άνθρωπο και την κοινωνία ..." και "... εχθληματικό και τρομοκρατικό μηχανισμό δια του οποίου, με την δημιουργία ατμόσφαιρας εκφοβισμού και καταρράκωσης της πνευματικής ευρωστίας της προοδευτικής νεολαίας, σαφώς αποσκοπεί στην μεταμόρφωση των ανθρώπων σε απλά εξαρτήματα ενός κυριαρχικού μηχανισμού ο οποίος καταστρέφει την ανθρώπινη φύση και μετατρέπει τις ανθρώπινες σχέσεις από σχέσεις φιλίας και αγάπης σε σχέσεις εξάρτησης, μέσω της ιεράρχησης του φόβου που καθοδηγείται από ένα ανελεύθερο και καταπιεστικό σύνολο ισχυόντων και διαρκούς φύσεως διαταχών...". Ο αιτών δεν είναι δυνατόν να υπέθεσε ότι η επιστολή αυτή θα παρέμενε ιδιωτική υπόθεση μεταξύ αυτού και του διοικητή του: αν εξαιρέσουμε τελείως την αποκάλυψη εκ μέρους του ενός αντιγράφου προς συνάδελφο αξιωματικό, θα πρέπει να είχε συνειδητοποιήσει ότι αποτελούσε καθήκον του διοικητή να καταστήσει το περιεχόμενο της επιστολής γνωστό ευτός του πλαισίου της στρατιωτικής ιεραρχίας.

7. Ανεξάρτητα από το εάν ο σκοπός του αιτούντος μέσω της επιστολής του ήταν, όπως υποστήριξε, "η βελτίωση των συσθηκών διαβίωσης των στρατιωτών και η δημιουργία των προϋποθέσεων για ένα περισσότερο ανθρώπινο στρατό", σίγουρα

δεν δύναται να υπάρξει καμμία αμφιβολία ότι ένα μέρος από την γλώσσα η οποία χρησιμοποιήθηκε (βλέπε ανωτέρω) θα μπορούσε εύλογα να θεωρηθεί από τις στρατιωτικές αρχές ως αμφισβητούσα την νομιμότητα του στρατεύματος ως θεσμού και επομένως ως αντιπροσωπεύουσα την έκταση της βούλησής του να υπακούσει σε διαταχές που πηγάζουν από αυτό - με λίγα λόγια θα μπορούσε να θεωρηθεί ως γλώσσα ανυπακοής μάλλον παρά ως μορφή επιτρεπτής κριτικής. Ακόμα περισσότερο, θα μπορούσε ευλόγως να θεωρηθεί ότι αποτελεί, εάν αφεθεί ατιμώρητη, ως πιθανή ευθάρρυνση άλλων στρατιωτών να κλονισθούν ως προς το καθήκον τους υπακοής - μία σκέψη η οποία απεκόμισε σπουδαιότητα εξ αιτίας της αποκαλύψεως αντιγράφου της επιστολής σε συνάδελφο αξιωματικό και του κινδύνου ότι η χυώση του περιεχομένου της θα μπορούσε να πάει παραπέρα.

8. Μέσα στα πλαίσια των περιστάσεων αυτών, και λαμβάνοντας υπ' όψιν το περιθώριο της εκτίμησης που αφέθηκε στις εθνικές αρχές, θεωρούμε ότι υπήρξε επαρκής δικαιολογία για την αντιμετώπιση των ενεργειών του αιτούντος ως ενεργειών οι οποίες ενείχαν σημαντική πιθανότητα υπονόμευσης της στρατιωτικής πειθαρχίας και της διατήρησης της τάξεως στο στρατεύμα. Αναφορικά με την αναλογικότητα των μέτρων που ελήφθησαν εναντίον του, θα πρέπει να σημειωθεί ότι απολύθηκε αμέσως μόλις έλαβε χώρα η καταδίκη του και οι μεταγενέστερες ανεπιτυχείς εφέσεις, ενώ ο χρόνος της προφυλάκισής του συμπληρώθηκε έναντι της ποινης των τριών μηνών φυλάκισης η οποία του επιβλήθηκε.

9. Υπό το φώς των ανωτέρω γεγονότων, συμπεραίνουμε ότι η επέμβαση στην ελευθερία έκφρασης του αιτούντος θα πρέπει

ούτως και ορθά να αντιμετωπισθεί ως "αναγκαία σε μία δημοκρατική κοινωνία" εντός της εννοίας του Άρθρου 10 παράγραφος 2 της Σύμβασης και ότι δεν δημιούργησε καμία παράβαση. Δεν αποτελεί τμήμα της λειτουργίας του Δικαστηρίου να εκφράσει άποψη ως προς το εάν τα μέσα που επελέγησαν από τις εθνικές αρχές για να αντιμετωπίσουν την κατάσταση του αιτούντος ήσαν ή δεν ήσαν τα πλέον κατάλληλα, και εμείς, για τον λόγο αυτό απέχουμε από το να πράξουμε τούτο.

ΔΥΣΙΣΤΑΜΕΝΗ ΓΝΩΜΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗ CASADEUALL

(προσωρινή μετάφραση)

1. Ψήφισα υπέρ της κρίσεως ότι δεν υφίσταται παράβαση διότι πιστεύω, υπό το φώς των γεγονότων που αποκαλύφθηκαν και συγκεκριμένα υπό το φώς της επιστολής που εστάλη από τον αιτούντα στον ανώτερό του, ότι η Ελληνική Πολιτεία δεν παραβίασε τις υποχρεώσεις της βάσει του Άρθρου 10 της Σύμβασης.
2. Είναι αληθές ότι η ελευθερία της έκφρασης αποτελεί έναν από τους θεμελιώδεις κίονες οποιασδήποτε δημοκρατικής κοινωνίας και για το λόγο αυτό το περιθώριο εκτίμησης των Κρατών θα πρέπει να οριοθετείται όσο γίνεται περισσότερο αυστηρά. Όμως, η παράγραφος 2 του Άρθρου 10 προβλέπει ότι η άσκηση της ελευθερίας της έκφρασης, η οποία φέρει μαζί της καθήκοντα και υποχρεώσεις, είναι δυνατόν να υπόκειται σε εκείνες τις διατυπώσεις, όρους, περιορισμούς ή ποινές οι οποίες προδιαγράφονται από τον νόμο και είναι αναγκαίες για την προστασία ορισμένων εννόμων συμφερόντων.
3. Η ελευθερία της έκφρασης πρέπει να περιλαμβάνει την

ελευθερία της άσκησης κριτικής, υπό την προϋπόθεση ότι η κριτική διατυπώνεται με όρους οι οποίοι δεν είναι υπερβολικοί και ορίζουν μία δίκαια ισορροπία αναφορικά με τα δικαιώματα των άλλων, την τάξη και τα ήθη. Ορισμένες παρατηρήσεις στην επιστολή του αιτούντος προς τους ανωτέρους του, όπως ότι "ο στρατός εξακολουθεί να είναι ένας εγκληματικός και τρομοκρατικός μηχανισμός ..." για να παραθέσουμε απλώς ένα παράδειγμα, σαφώς αποτελεί ύβρι, και ακόμη βλασφημία, έναντι ενός Κρατικού Θεσμού.

4. Επειδή η υπόθεση αφορούσε τον Ελληνικό Στρατό, στον οποίο ο αιτών ήταν δόκιμος έφεδρος αξιωματικός με τον βαθμό του ανθυπολοχαγού, δεν θα μπορούσε να υπάρξει δυσκολία για την δικαιολόγηση της καταδίκης του αιτούντος με έναν από τους νομίμους σκοπούς που εκτίθενται στην δεύτερη παράγραφο του Άρθρου 10 όπως είναι η "πρόληψη δημιουργίας ταραχής" - διότι επρόκειτο για ένα αδίκημα το οποίο εμείωσε την υπόληψη ενός Κρατικού Θεσμού ("πρόληψη δημιουργίας ταραχής" με την ευρύτερα έννοια που δίδεται σε αυτήν από το Δικαστήριο στην απόφαση της υποθέσεως Engel και Άλλων κατά Κάτω Χωρών, Σειρά Α Νο 22 παράγραφος 98) - και από το γεγονός ότι "... η λειτουργία ενός στρατού δύσκολα μπορεί να γίνει νοητή χωρίς την ύπαρξη νομίμων κανόνων σχεδιασμένων να παρεμποδίσουν τους υπηρετούντες στο στράτευμα από την υπονόμευση της στρατιωτικής πειθαρχίας, παραδείγματος χάριν με γραπτά κείμενα" (Αυτόθι παράγραφος 100).

5. Πέρα από το γεγονός ότι ο αιτών ήταν μέλος των Ευόπλων Δυνάμεων, η περιύβριση ή η προσβολή των Κρατικών Θεσμών

του στρατού, της δικαστικής εξουσίας, του κοινοβουλίου ή ακόμη και των συμβόλων/συμβόλων) αποτελεί τιμωρητικό αδίκημα βάσει του συνηθούς δικαίου στα περισσότερα Κράτη Μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης και οι συγκεκριμένες διατάξεις του ποινικού νόμου είναι, κατά την γνώμη μου, συμβατές με την Σύμβαση και συγκεκριμένα με την ελευθερία της έκφρασης.

6. Η επέμβαση σε αυτήν την περίπτωση προδιαγραφόταν από το εθνικό δίκαιο, αποσκοπούσε σε νόμιμο σκοπό και ήταν αναγκαία σε μία δημοκρατική κοινωνία βάσει της παραγράφου 2 του Άρθρου 10.

**ΚΟΙΝΗ ΔΥΙΣΤΑΜΕΝΗ ΓΝΩΜΗ ΤΩΝ ΔΙΚΑΣΤΩΝ ΡΕΤΤΙΤΙ ΚΑΙ
GÖLCÜKLÜ**

(προσωρινή μετάφραση)

Ψηφίσαμε υπέρ της μειοψηφίας κατά της διαπιστώσεως της ύπαρξης παραβάσεων διότι θεωρούμε ότι η απόφαση του Μείζονος Τμήματος απομακρύνεται από την νομολοχία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου.

Έχει γίνει πάντα αποδεκτό ότι όταν εφαρμόζεται το Άρθρο 10, το Δικαστήριο πρέπει να λάβει υπ' όψιν του αμφοτέρως τις παραγράφους αυτού του Άρθρου.

Η επέμβαση από ένα Κράτος πρέπει να δικαιολογηθεί για λόγους δημόσιας τάξης.

Πάντοτε έχει γίνει αποδεκτό ότι η στρατιωτική πειθαρχία και η πειθαρχία των φυλακών εμπίπτει στην σφαίρα της δημόσιας τάξης και έχει ανάγκη κανόνων οι οποίοι διαφέρουν από εκείνους οι οποίοι φυσιολογικά ισχύουν.

Κάθε πολιτισμένο Κράτος με στρατό διαθέτει στρατιωτικό κώδικα ανάμεσα στο σύνολο των νομοθετημάτων του. Αυτοί οι κώδικες ποτέ δεν έχουν υπερκερασθεί από οποιοδήποτε διεθνές έγγραφο. Βασίζονται πάνω στην πειθαρχία εις την οποία οι στρατιώτες και συγκεκριμένα οι αξιωματικοί σε ενεργό υπηρεσία ή σε εφεδρεία υπόκεινται για όσο χρονικό διάστημα έχουν υποχρεώσεις έναντι του στρατεύματος.

Σε όλα τα Κράτη αποτελεί αδίκημα η περιύβριση του στρατεύματος. Σε κάθε Ευρωπαϊκό Κράτος, η Πολιτεία, ο στρατός και η πατριωτική κοινή γνώμη απαιτούν αυτός ο σεβασμός να επιδεικνύεται για τον στρατό του έθνους, τουλάχιστου από τους αξιωματικούς του.

Η νομολογία των οργάνων της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων επί των αντιρρησιών συνείδησης συμφωνεί με αυτήν την προσέγγιση (idem αναφορικά με τα στρατοδικεία, σύγκρισε την υπόθεση De Jong, Baljet και van den Brink κατά Κάτω Χωρών, απόφαση της 22ας Μαΐου 1984, Σειρά Α Νο 77). Η υπόθεση Engel και Άλλων κατά Κάτω Χωρών, απόφαση της 8ης Ιουλίου 1976, Σειρά Α Νο 22, σελίδα 41, παράγραφος 100 είναι διδακτική ως προς την θέση του Δικαστηρίου:

"Βεβαίως, η ελευθερία της έκφρασης την οποία εχχυάται το Άρθρο 10 ισχύει ως προς τους υπηρετούντες στο στράτευμα ακριβώς όπως συμβαίνει και με άλλα πρόσωπα εντός του χώρου της δικαιοδοσίας των Συμβαλλομένων Κρατών. Όμως, η ορθή λειτουργία ενός στρατεύματος δύσκολα μπορεί να γίνει νοητή χωρίς νομικούς κανόνες σχεδιασμένους να παρεμποδίσουν τους υπηρετούντες στο στράτευμα από το να υπονομεύσουν την στρατιωτική πειθαρχία, παραδείχματος χάρι με χραπτά

Κείμενα."

Επομένως δεν είναι δυνατόν να συγκρίνουμε την ελευθερία της έκφρασης ενός πολίτη ο οποίος δεν είναι πλέον στο στράτευμα με την περισσότερο περιορισμένη ελευθερία της έκφρασης ενός στρατιώτη από του οποίου απαιτείται να σέβεται του βαθμό ενώ εκτελεί την στρατιωτική του θητεία. Από την άλλη πλευρά, οι ιστορικοί είναι εξ ολοκλήρου ελεύθεροι να επικρίνουν το στράτευμα.

Η στρατιωτική δικαιοσύνη δεν απαγορεύεται από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Η στρατιωτική πειθαρχία είναι ως εκ της φύσεώς της αναγκαία σε μία δημοκρατική κοινωνία, διαφορετικά επακολουθεί αναρχία ή αντιδημοκρατική ανατροπή, που είναι αντίθετη προς τους σκοπούς της Σύμβασης.

Όλα τα Κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης έχουν πειθαρχικά συστήματα και συστήματα κυρώσεων παρόμοια με τα συστήματα της Ελλάδος, τα οποία είναι αποδεκτά ακόμη και με την αρχή της αναλογικότητας. Εάν κρίνουμε διαφορετικά θα ήταυ σαν να μεταβάλλαμε αυτήν ακριβώς την βάση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και σαν να ερμηνεύαμε "την δημοσία τάξη" εσφαλμένα, τόσο βάσει του ημεδαπού δικαίου όσο και αναφορικά με την έννοια της Ευρωπαϊκής δημόσιας τάξης.

Υπάρχει κίνδυνος η απόφαση του Δικαστηρίου να παρερμηνευθεί από τα Κράτη μέλη. Επιτρέποντας σε έναν στρατιώτη ή αξιωματικό ο οποίος ακόμη τελεί υπό το καθεστώς της εκπλήρωσης της στρατιωτικής του θητείας να δημοσιεύσει υλικό που παρουσιάζει την στρατιωτική υπηρεσία ως

εγκληματοικό όργανο/θεσμό, χωρίς να διατρέχει κίνδυνο ο στρατιώτης ή ο υπεύθυνος αξιωματικός να διωχθεί από τις στρατιωτικές ή τις δικαστικές αρχές βάσει του Στρατιωτικού Κώδικα, φαίνεται πράξη που στερείται σοφίας. Το Δικαστήριο βασίσθηκε σε υπέρμετρο βαθμό επί του μοναδικού κριτηρίου της φύσεως της επιστολής.

Κατά την γνώμη μας, το Μείζον Τμήμα παραμόρφωσε την σημασία της επιστολής και πράττοντας τούτο δεν ακολούθησε την νομολογία του Δικαστηρίου παρεμποδίζοντας οποιαδήποτε αναψηλάφηση των κρίσεων του εθνικού δικαστηρίου επί πραγματικών γεγονότων εκεί όπου αυτές οι κρίσεις δεν ατέβαιναν προς την Σύμβαση. Τα εθνικά δικαστήρια, μετά από ανάλυση της επιστολής, έκριναν ότι η επιστολή είχε ως αποδέκτες τους αυτέρους του αιτούτος. Κατά την άποψή μας το Δικαστήριο παρερμήνευσε την επιστολή κρίνοντας ότι ήταν προσωπική επιστολή, ιδιωτικής φύσεως και μη απευθυνόμενη προς τις στρατιωτικές αρχές.

Καθώς η επιστολή περιείχε άρνηση εκτέλεσης της πρόσθετης περιόδου θητείας, ήταν επίσημη. Ως αποτέλεσμα του γεγονότος αυτού ο αιτών έπρεπε να απολυθεί, πράγμα το οποίο απαιτούσε την λήψη διοικητικών μέτρων. Εκτός εάν τούτο γινόταν επ' απειλή διώξεως λόγω καταχρήσεως εξουσίας, ο αξιωματικός δεν μπορούσε να το κρατήσει μυστικό και να μην ευερχήσει. Είχε το καθήκον να το φέρει στην προσοχή των αυτέρων του. Το γεγονός ότι ο Κύριος Γρηγοριάδης δεν δημοσιοποίησε την επιστολή και ότι η επιστολή δεν περιείχε υβριστικές παρατηρήσεις σχετικά με τον παραλήπτη της είναι κάτι εξ ολοκλήρου άσχετο προς την εφαρμογή του Άρθρου 10 (η

παράγραφος 45 έρχεται σε αντίθεση προς την παράγραφο 44).

Η επιστολή κατ' ανάγκη εμπίπτει εντός του πεδίου των πράξεων που καθύπτονται από τους στρατιωτικούς πειθαρχικούς κανονισμούς. Το σύνολο της παραγράφου 45 καταλήγει σε μία εσφαλμένη δικαιολόγηση της διαχωχής του Κυρίου Γρηγοριάδη και καταδίκης του Ελληνικού Κράτους διότι παρέλειψε να λάβει υπ' όψιν του την παράγραφο 2 του Άρθρου 10.

Εν τούτοις γίνεται αποδεκτό στην Ευρώπη ότι η πειθαρχία αποτελεί ουσιώδη παράγοντα για την διατήρηση της εξουσίας του στρατεύματος και ότι το στράτευμα είναι ουσιώδες για την εξασφάλιση της προσπάθειας της δημοκρατίας από την ανατροπή της, σύμφωνα με έναν από τους μείζονες αντικειμενικούς στόχους της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Τα θετικά αποτελέσματα που επιτεύχθηκαν από τις Διεθνείς δυνάμεις στην Βοσνία δίδουν έμφαση στην ανάγκη εξασφάλισης σεβασμού για του κώδικα δεοντολογίας τους, ειδικά καθώς έχουν επί έναν αριθμό ετών συμφωνήσει να συμπεριλάβουν διδασκαλία επί των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Ακριβής μετάφραση από τα Αγγλικά του συνημμένου εγγράφου.

Αθήνα 19-1-1998

Ο Μεταφραστής

Γ. Δ. Γουλιανδρής